

De Plaatsnamenstudie in 1939

door H. J. VAN DE WIJER en H. DRAYE.

Voor de plaatsnamenstudie in het algemeen, ook en vooral in verband met het kolonisatieprobleem, is dit jaar het XIIIe deel der *Handelingen* van de Kon. Commissie voor Toponymie en Dialectologie (1939) een buitengewoon rijke bron van inlichtingen geworden.

Wij vestigen vooreerst de aandacht, wat de bijdragen der Vlaamse leden betreft, op de studie van J. LINDEMANS over de migratie der plaatsnamen en „Siedlungsgeschichte” (nr 8), voorts op het onderzoek van A. VAN LOEY naar de hypocoristica in plaatsnamen (nr 24), de bijdrage van J. L. PAUWELS over het toponiem *Bijlken* (Aarschot) (nr 54) en het jaarlijks bibliographisch overzicht van H. J. VAN DE WIJER (nr 14).

Ook de Waalse bijdragen zijn, met het oog op de studie van de Germaanse toponomastiek en speciaal van de koloniatiegeschiedenis, als een kostbare aanwinst te beschouwen. Naast de studie van J. VANNÉRUS over *Crencho-villare* (721) en de Luksemburgse Weiler-namen (nr 29), de posthume bijdrage van A. BAYOT over Frank. **setr-ûth* (de in de wetenschappelijke nalatenschap van den overledene gevonden nota's werden gepubliceerd door O. JOGNE en L. MICHEL) (nr 20), vermelden wij vooral : het artikel van L. REMACLE over de Germaanse kolonisatie

en de Waalse toponymie (nr 11), de „Glanures toponymiques” (4e série) van E. RENARD (zie vooral „Le chêne en toponymie” (blz. 51-57) en „Les arbres de limite” (blz. 57-60), de toponymische monographie der taalgrensgemeente Nethen van O. JODOGNE (bewerkt naar het materiaal van M. FRANÇOIS) (nr 49), de „Notes de dialectologie wallonne” door J. HAUST (zie vooral „Anthroponymes wallons en -oie [-ôye], op blz. 182-87 en „Le toponyme germ. *bach* = fr. w. *bois* (!) op blz. 197-99) en het gewone bibliografisch overzicht van denzelfden schrijver (Toponymie, n°s 38-68; Anthroponymie, n°s 69-70) (1).

De *Vlaamse Toponymische Vereniging* publiceert dit jaar, ten gevolge van de tijdsomstandigheden, benevens de lopende (XVe) jaargang der *Mededelingen*, alleen, als *Bijlage XII*, „De Plaatsnamenstudie in 1938”, overgenomen uit de *Handelingen* 1939.

* * *

Over de toponymische bedrijvigheid in Noord-Nederland zullen onze bibliografische mededelingen, weer uit oorzaak der tijdsomstandigheden, ditmaal wel zeer schaars uitvallen: wij hopen echter in een volgend overzicht aan dit euvel te kunnen verhelpen.

Wij kunnen op dit ogenblik alleen vermelden (2):

(1) Wij vermelden hier tevens nog een paar bijdragen over Romaanse hydronymie:

LEBEL, P. — Les noms de rivière de la Gaule chez l'anonyme de Ravenne. *Rev. ét. anc.* XXXXI (1939), 121-37.

KASPERS, W. — Die Bestimmungswörter der wallonischen -effe-Namen. *Zs. Nf.* XV (1939), 241-43.

SCHNETZ, J. — Zu den wallonischen Namen auf -effe. *Zs. Nf.* XV (1939), 49-51.

(2) Wij verwijzen hier ook naar:

BOEREN, P. C. — De oorsprong van Limburg en Gelre en enkele naburige heerschappijen. *Maastricht-Vroenhoven*, 1938.

Rec. BUSSELS, M. *Ned. Hist.* II (1939), 208.

KETNER, F. *Ts. Gesch.* LIV (1939), 336-37.

LYNA, J. *Rev. hist. ecclés.* XXXV (1939), 569-70.

V. H. *Limb.* XX (1938/39), 243-44.

BELLEN, H. J. — Veldnamenstudie. *Eig. Volk XI* (1939), 384-88.

Wijst op de moeilijkheden waarmede het onderzoek van de veldnamen af te rekenen heeft en op het belang van de vergelijkende veldnamenstudie. *Schuur- en koster-plaatsnamen*.

HEEREN, J. — De cijnsboeken van Peelland. *Tax. N. B. XLVI* (1939), 61-68.

S. verzamelt uit de oudste registers gepubliceerd in vroegere jaargangen (*Tax. XXVI*, blz. 193-97; 236-39, 260-76; *XXVII*, blz. 301-04; *XXVIII*, blz. 147-54; 221-32) enkele nota's betreffende vereijnde stukken te *Erp* (1320); *Schijndel* (1320); *Helmond* (1381); *Zonne* (1381); *St.-Oedenrode* (1381); *Liemde* (1381); *Stiphout* (1381), *Arle* (Aarle-Rixtel) (1381); *Behel* (1381), *Dorne* (Deurne) (1381); *Vlierden* (1381); *Zomeren* (1381); *Liedorp* (Lierop) (1381); *Tongelre*; *Nuenen*.

Rijke bron voor de toponymie van het „Peelland” van de XIVe eeuw af.

SCHREUDER, A. J. — Lijst van Nederlandsche plaatsnamen buiten de landsgrenzen. *Middelburg*, z. j.

Rec. HINTE, J. VAN. *Ts. Ndl. aardr. gen. LVI* (1939), 887-88. v. S. *Neerl. XLIII* (1939), 182-83.

X. *Ned. Hist. II* (1939), 417.

WEYNEN, A. — Geslachtsnamen en bevolkingsverhuizing in Noord-Brabant. *Eig. Volk XI* (1939), 365-84.

Over psn. uit plaatsnamen ontstaan : van Rijssel, van Axel, van Aalst, enz.

* * *

Ook dit jaar worden wij over de aard en de omvang der toponymische werkzaamheid in Noord-Frankrijk volledig ingelicht door de tijdschriften *Le Lion de Flandre* en *De Torrewachter* (1).

Zoals de vorige jaren werd ook voor 1939 door het

(1) Wij ontvingen slechts de eerste zeven afleveringen (Januari-Juli 1939) van de lopende jaargang. Vermoedelijk zijn de volgende wel niet meer verschenen.

„Vlaamsch Verbond van Frankrijk” een „Concours de langue et de littérature, d'histoire et de folklore flamands” uitgeschreven (1) en werden de uitslagen bekend gemaakt van de wedstrijd van het afgelopen jaar (2).

Wij vermelden hier gaarne de voornaamste bijdragen uit het eerstgenoemde tijdschrift, dat ook in deze jaargang ruime belangstelling vertoont voor de opsporing van het Dietse verleden der Noord-Franse gewesten (3) :

(1) Onderwerp : Les Saints de Flandre et des Pays-Bas.

7e série : Toponymie.

„Rédiger, en flamand ou en français, — de préférence en flamand, — une monographie de la toponymie d'une commune en Flandre française, en suivant le plus possible le questionnaire spécial qui sera envoyé sur simple demande adressée à M. Deswarte”. *Torrewachter* 1939, 32.

(2) DESWARTE, M. — Verslag over de Wedstrijden van het Vlaamsch Verbond van Frankrijk in het jaar 1938. *Torrewachter* 1939, 53-55 ; 59-61.

Een bijzondere ereprijs werd toegekend aan Mevr. de la Chapelle de Ternas voor haar „studie over de plaatsnamen en de volkstaal te Niepkerke”.

(3) Wij verwijzen hierbij inzonderheid naar twee redactionele bijdragen, nl. :

RÉD. — 1939. *Lion Flandre* 1939, 1-4.

VL. VERBOND V. FRANKRIJK. — Adresse à Monsieur le Président de la République. *Lion Flandre* 1939, 244-48.

Uit de eerste bijdrage citeren wij de volgende verklaring :

... „De jour en jour, en effet, nous avons été amenés à nous convaincre qu'une connaissance exacte de notre authentique histoire est à la base nécessaire de toute action. Evidemment, ou a pu s'en apercevoir, nous ne sommes pas de ceux qui cultivent l'archéologie pour l'archéologie, l'érudition pour l'érudition”.

... „L'histoire, au contraire, telle qu'ils (nos collaborateurs) la pratiquent, est familière des vastes horizons : il n'est pas un instant où leurs travaux ne touchent, en même temps qu'aux racines des Pays-Bas, aux bases mêmes de l'Occident” (blz. 1-2).

... „L'impassibilité d'historiens, qui, selon la formule fameuse, ne seraient „d'aucun temps, ni d'aucun pays”, n'est pas notre fait. L'histoire, pour nous, n'est qu'un moyen, l'un des plus efficaces, l'un des plus nobles, de servir notre terroir, en rendant à notre élite le sens de la dignité séculaire de notre peuple” (blz. 2).

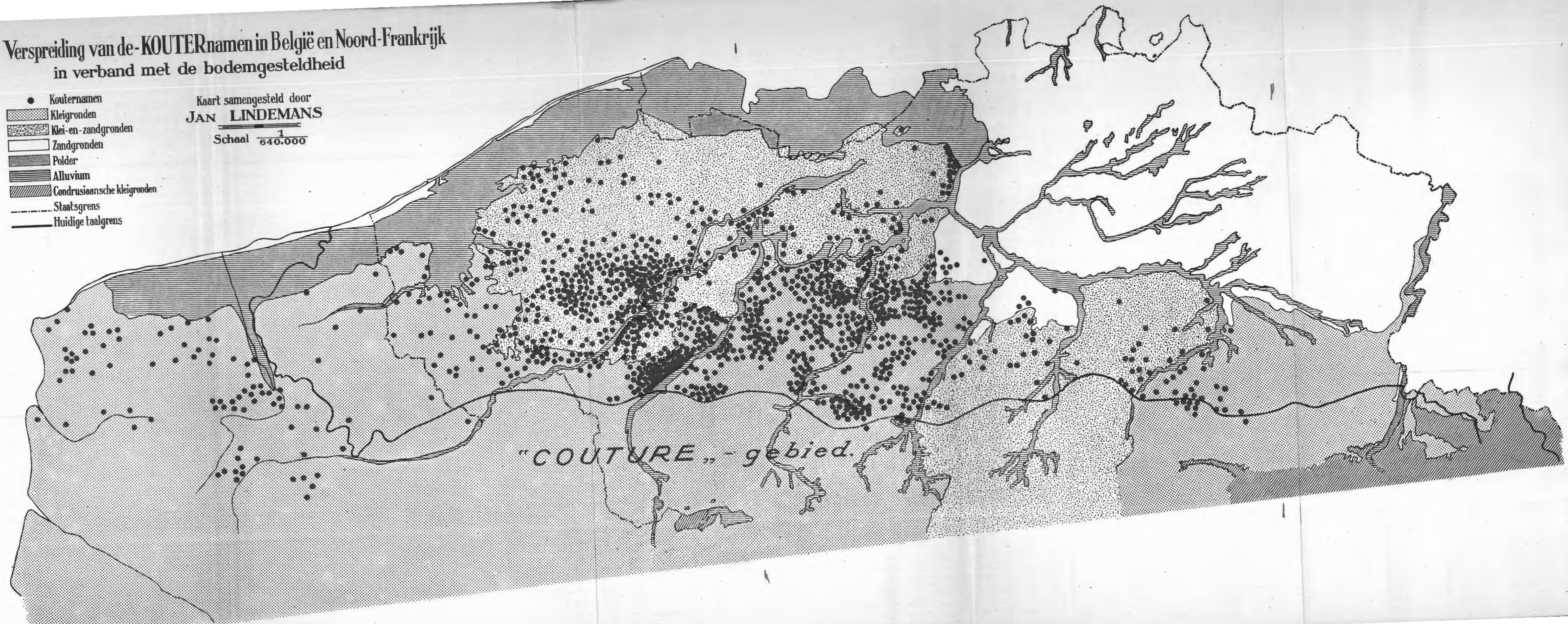
En uit het adres gericht tot den Voorzitter der Republiek :

... „Les âmes comme les corps ont besoin de se nourrir, de respirer, de se mouvoir librement. Le sol qui les alimente, c'est la tradition. La source où elles s'abreuvent n'est autre que la langue ancestrale et originale.

Verspreiding van de-KOUTERnamen in België en Noord-Frankrijk in verband met de bodemgesteldheid

- Kouternamen
- ▨ Kleigronden
- ▩ Klei-en-zandgronden
- Zandgronden
- Polder
- ▨ Alluvium
- ▨ Condruislaansche kleigronden
- - - Staatsgrens
- Huidige taalgrens

Kaart samengesteld door
JAN LINDEMANS
Schaal $\frac{1}{640.000}$

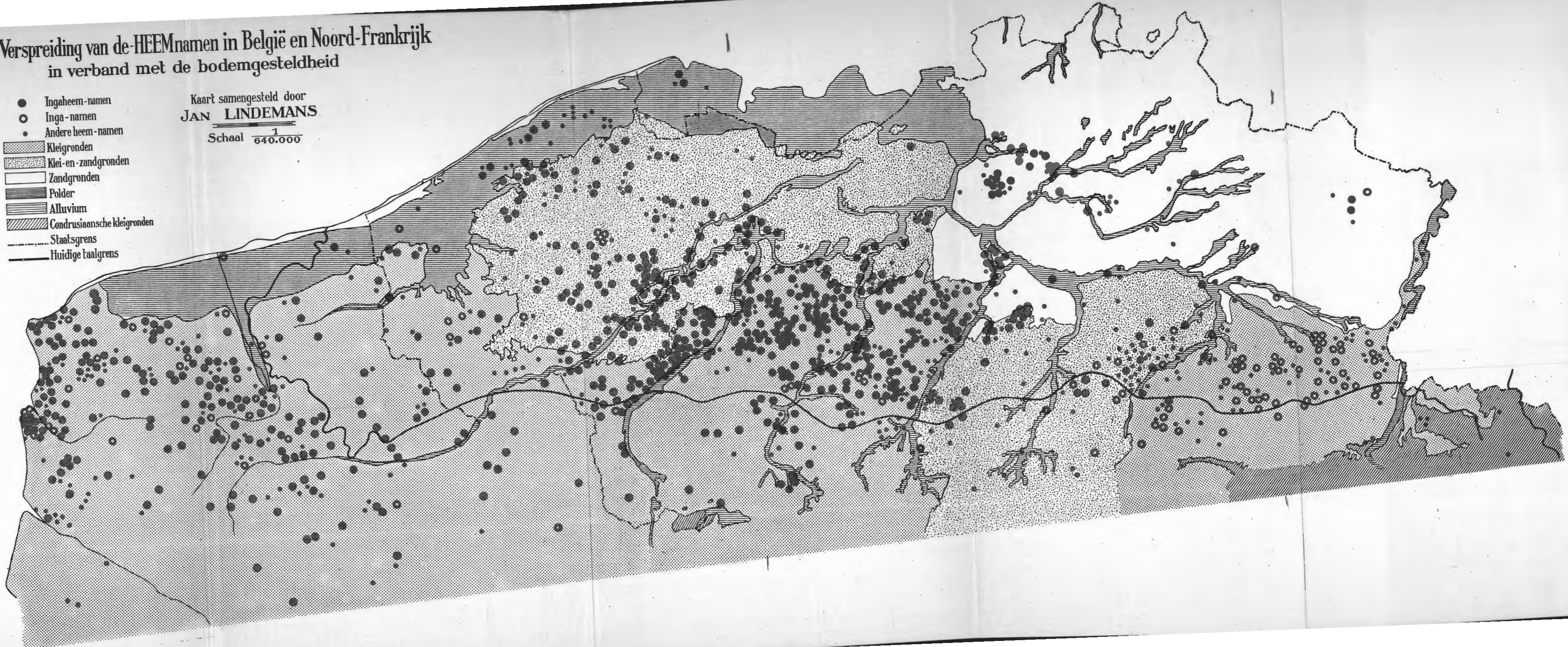

"COUTURE"-gebied.

Verspreiding van de-HEEMnamen in België en Noord-Frankrijk in verband met de bodemgesteldheid

Kaart samengesteld door
JAN LINDEMANS
Schaal $\frac{1}{640.000}$

- Ingaheim-namen
- Inga-namen
- Andere heem-namen
- ▨ Kleigronden
- ▩ Klei-en-zandgronden
- Zandgronden
- Polder
- ▨ Alluvium
- ▨ Condrusiaansche kleigronden
- Staatsgrens
- Huidige taalgrens

GRUPE D'ÉTUDES LOUIS DE BAECKER. — Geneviève, Sainte de „notre race”. *Lion Flandre* 1939, 5-18 ; 55-61 ; 94-101.

Deze bibliografisch rijk gedocumenteerde studie over het leven en de rol van de hl. Genoveva (zie o. m. nota's, blz. 10-11) wordt ingezet met lange beschouwingen over de Germaanse nederzetting in Frankrijk en over haar nawerking in de geschiedenis en in de ethnische samenstelling van het Franse volk. Aan de hand van GROEHLER, DAUZAT, PETRI, e. a. wordt de toponymie bestudeerd om de stelling van de sterke Germaanse inslag te bewijzen.

Meestal fantastische verklaringen van de naam Geneviève : verband met Gennevilliers en de weiler-namen (zie daarover blz. 15), ofwel met de persoonsnaam Geseric (= ganzerik) !

BLANCKAERT, P. M. C. — Les ancêtres des Flamands. *Lion Flandre* 1939, 28-32 ; 69-75 ; 115-19 ; 151-56 ; 185-92.

... „il me semble établi que les Francs et leurs alliés ont peuplé toute la Flandre haute, que les Saxons vers la même époque et avant la progression des Francs jusqu'à la Somme ont peuplé le Boulonnais, que la zone côtière de la Flandre, séparée du continent par un bras de mer infranchissable aux Francs, terriens, servit de pied-à-terre et de cheminement d'approche aux Saxons, marins, dans leur conquête de la Grande-Bretagne, et que le mouvement initial de cette conquête eut son point de départ dans le Boulonnais. La Flandre basse fut ainsi peuplée

„Le jour où la rupture définitive serait consommée entre les générations, où les fils ne comprendraient plus le parler des aïeux, où le trésor des légendes et de la sagesse populaire serait définitivement enfoui sous l'oubli, ce jour marquerait la fin d'une collectivité ethnique dont le maintien et le développement importent à la prospérité et à la vie de la nation” (blz. 246).

Ook de volgende bijdragen zijn overigens in dit opzicht zeer leerrijk :

BUSSCHÈRE, C. DE — Il n'y a pas de Flandre wallonne... *Lion Flandre* 1939, 76-83 ; 179-84 ; 229-34 ; 261-65.

KASSEL, J. VAN — Ons Nederlandsch, wereldtaal en landstaal. *Torrewachter* 1939, 39-40.

X. — De oorsprong van het Fransché volk. *Torrewachter* 1939, 39.

X. — La „semaine flamande”. *Lion Flandre* XI (1939), 242-43.

DEZITTER, J. — Nos derniers moulins de Flandre. *Lille*, s. d.

par les Saxons de la côte et les Frisons des polders et finalement colonisée, à partir du VIIe siècle, par des moines francs et bretons qui contribuèrent à assurer, avec la conversion des habitants païens à la religion chrétienne, leur soumission à l'autorité des rois et des seigneurs francs. La part réelle qui revient aux Ménapiens dans le peuplement flamand n'est pas évaluable. Les Ménapiens étaient des Germains. Les traces d'une population préhistorique sont insignifiantes. Pratiquement, les Flamands sont la résultante de plusieurs stratifications ethniques, toutes émanées successivement de la vieille race germanique" (blz. 192).

Gegevens voor deze stelling zoekt S. in de toponymie, vooral in het werk van H. CLAEREBOU, Origine de la population de la Flandre maritime (zie *Bibl.* 1936, blz. 397) : de *-zele*-namen wijzen op typisch Frankische nederzettingen ; Frankisch kunnen ook zijn : *-ingen* (*-lîngen*, *-ningen*, *-eringen*), *-heim*, *-hove*, *-burg*, en *-tun* formaties, alsmede geografische namen zoals : *beke*, *laer*, *loo*, *hout*, *berg*, *bronne*, *voorde*, enz. Dat echter de *-hem*, *-inghem*-toponiemen niet typisch Frankisch zijn, bewijst de vergelijking met de Engelse *-ham*, *-ingham*-namen (zie lijst, blz. 70) : zij kunnen Saksisch zijn, zoals de *-tun*-namen (lijst, blz. 72-74) waarvan *Zeltun*, *Warneton* en *Béthune* nader onderzocht worden. De nederzetting van de Franken, Saksen, Friezen en andere Germaanse stammen, o. m. de Zweven (zie lijst van *Zwevezele* en soortgelijke toponiemen, blz. 153), wordt getoetst aan de geschiedkundige bewijsplaatsen en vooral aan de *Notitia Dignitatum*, waarvan S. de plaatsnamen tracht te identificeren. De Menapii, de Morini en de Atrebatii hebben zeer weinig sporen nagelaten in de toponymie : enkele *-acum*-namen en namen van administratieve indelingen zoals de *pagus Mempiscus/-on*. Deze toponiemen worden alle onderzocht...

CAQUANT, L. A. — Le peuplement thiois de l'arrondissement de Lille et ses tracés toponymiques. *Lion Flandre* 1939, 208-15 (wordt voortgezet).

De geschiedenis der middeleeuwse instellingen bewijst evenzeer als de toponymie de Frankische oorsprong van de bevolking van Rijsel.

De kastelnij van Rijsel is ontstaan uit 5 kwartieren : de „*Weppesana regio*” (984), het „*territorium Medenantense* (670), *pagus Medelentensis*, 864”, de „*pagus Caribant*” (673), de

„Pévèle” (silva que vocatur Peula, 1022, -Pabula, 673 en 877) en „le Ferrain” (Ferraina regiuncula). Elk dezer vijf kwartieren kan op toponymisch gebied gekarakteriseerd worden : de Germ. plaatsnamen zijn talrijker in La Weppes en Le Ferrain dan in Le Mélantois en Le Carembaut.

Gelet op het ontbreken van een „Dictionnaire topographique du Département du Nord”, bespreekt S. enkele bronnen voor de inzameling van het toponymisch materiaal in het Département du Nord. Het eerste deel van de bijdrage behandelt de etymologie van „La Weppes” en bevat een studie van de oudste vormen.

ES, W. J. L. VAN — Les noms de la Lys. *Lion Flandre* 1939, 33-37 ; 266-72.

S. verwerpt de gewone verklaring Leie < Legia (649) en meent dat Leie moet worden afgeleid uit de stam *-*laith*, vgl. vormen als : *Letgia* (XIe eeuw), *Lidus* (XIIIe eeuw) en *Pagus Leticus* (bet. „Pays de la Lys”, niet „Pays des Lètes”).

Germ. *-*laith* werd normaal tot *le(e)de*, *leide*, *li(e)d(e)*; gelijklopende vormen zijn echter *le(e)te*, *leit(e)*, *liet(e)* en ook *les*, *leis*, *lis*. De M. E. grafieën voor Germ. -*th* zijn inderdaad zeer wisselvallig (zie voorbeelden !).

Het IIe Hoofdstuk, „Questions de dialecte”, behandelt de ontwikkeling van Germ. *ai* in de dialecten die met de letters A tot G worden aangeduid : A. *ai* > *ee* ; B. *ai* > *ei* ; C. *ai* > *ie* ; D. *ai* werd bewaard ; E. *ai* > *aa* ; F. *ai* > *ui* ; G. *ai* > *oi*. Van deze zevenvoudige dialectische ontwikkeling worden achtereenvolgens voorbeelden uit de toponymie der *laith*-namen aangehaald.

VELDE, M. VAN DE — Over Karel de Flou. *Torrewachter* 1939, 62-63.

Herinneringen aan het huis en het werk van K. de Flou van de hand van den zoon van wijlen Dr Van de Velde, een zeer intiemen vriend van den groten toponymist.

RAET, J. VAN- — Deux études de M. Roger Dion. *Lion Flandre* 1939, 157-68 ; 193-207.

Uit de twee studiën van R. DION, *Essai sur la formation du paysage rural français (Tours, 1934)* en *Vue générale de la région du Nord (Urbanisme, Maart-April 1938)*, worden uitvoerige citaten medegedeeld.

DION onderscheidt in Frankrijk „le pays de champs ouverts” (het zog. openfield-systeem) in het Noorden en „le pays d'enclos” in het Zuiden. Het openfield-systeem wijst op het Noorden en schijnt een gevolg te zijn van de Germaanse landname in Noord-Frankrijk. In het Noorden zelf dient een onderscheid gemaakt te worden tussen „le haut pays”, waar het Germaans element verdwenen is en „le bas pays”, waar het zich ten dele heeft kunnen staande houden. In het gebied van Rijsel vertoont de toponymie een zeer tweeslachtig karakter : „des noms de lieux marqués au coin de la plus pure latinité comme Mons, Neuville, Lomme (ulmus), Armentières, y voisinent avec des noms franchement germaniques comme Wazemmes (Washem), Wasquehal, Hem ou Verlinghem”. Aldus DION : bij VANRAET, blz. 164.

VANRAET betoogt dat DION zich vergist heeft wanneer hij Mons, Neuville, Lomme (vgl. Ndl. olm), Armentières, Kassel, St.-Omaars, enz. Gallo-Romeinse namen heet. In het bijzonder trekt S. te velde tegen de identificatie Kassel = Castellum Menapiorum (zie onderzoek van de bronnen die deze plaats vermelden, blz. 195 e. v.) en verklaart, met DE FLOU, *cassel* = berg. Ook de historische vorm *casletum* wordt breedvoerig behandeld en geëtymologiseerd als volgt : *cas-* = kate, kat „cabane” ; vgl. katezathe, kossate, cossaten en toponiemen als Casbeke, Casbele, de Casputten, enz. ; *-letum* = leyt, lede, ofwel leet, laat („Lète”) ; ofwel is Kassel misschien een *-zele-*toponiem !

* * *

Aan de hand van het „Sonderheft” dat door Dr J. SCHNETZ in zijn *Zs. Nf.* (XIV, 1938) werd gewijd aan het „Eerste internationaal congres voor toponymie en anthroponymie” en van een korte bijdrage van A. VINCENT in de *Rev. Phil.* XVII (1938), 1138-39, wezen wij in het vorige deel der *Handelingen* op het buitengewoon belang van deze eerste internationale samenkomst.

Nu in de loop van dit jaar de „Actes et Mémoires” van dit Congres zijn verschenen, is het stellig niet ongepast,

hierop in dit overzicht in meer bijzonderheden terug te komen (1).

Wij treffen vooreerst in deze „Actes” (blz. 4-22), waarin ook de tekst van de verschillende toespraken opgenomen wordt, belangwekkende aanduidingen aan in verband met de algemene methode van de toponymie en de anthroponymie, met de doelstelling van deze wetenschappen en hun verhouding tot de algemene taalkunde, met de toestand van het toponymisch onderzoek (vooral in Frankrijk, zie o. m. blz. 10), enz.

Prof. VENDRYES, ere-voorzitter van het Congres, herinnert in zijn openingsrede aan de diensten die de onomastiek bewezen heeft aan de taalkundigen, de philologen en de historici en betoogt :

„Le profit que les uns et les autres ont tiré de l'onomastique est son plus beau titre de gloire. C'est toutefois avec la linguistique que l'onomastique a les rapports les plus étroits. Elle n'est, pour mieux dire, qu'une partie de la linguistique” (blz. 7). Evenals voor de phonetica, dringen zich ook afzonderlijke congressen op voor de onomastiek, maar overdreven specialisatie is ook hier uit den boze : „Il y a toujours inconvénient à ne considérer les problèmes que sous l'angle de sa spécialité. La linguistique générale ne peut se passer de l'onomastique qui lui fournit des données précises sous forme d'exemples bien établis et bien classés. Mais l'onomastique ne peut faire œuvre féconde que si elle s'inspire des principes de la linguistique générale, qui lui fournit des vues d'ensemble avec lesquelles ses travaux doivent naturellement cadrer” (blz. 8).

Over het wezen van het toponymisch onderzoek zegde

(1) Premier Congrès international de toponymie et d'anthroponymie. Actes et mémoires (Paris, 25-29 juillet 1938). *Paris*, s. d. (1939).

Zie ook het bericht van Dr J. SCHNETZ, Der erste internationale Kongress für Namenkunde in Paris, 25-29. Juli 1938. *Zs. Nf.* XV (1939), 261-65.

Prof. A. DAUZAT, voorzitter van het Congres zeer gevat : „La toponymie n'est pas seulement étymologique. Au point de vue linguistique, elle est un des instruments qui permettent d'atteindre les couches les plus anciennes du langage... Nous voulons collaborer aussi à l'histoire du peuplement, des migrations. Dans ce but, le concours d'autres sciences — histoire, archéologie, géographie, etc. — nous est indispensable. Mais notre technique est essentiellement linguistique ; elle a ses garde-fous, dont la phonétique est le plus important. Cet avis n'est pas inutile pour les amateurs, qui peuvent rendre de grands services s'ils se bornent à dépouiller et à classer les matériaux, mais qui doivent laisser aux spécialistes la recherche étymologique” (blz. 9).

Benevens op de duidelijke uiteenzetting van Mej. M. BALTUS over de toponymische structuur van „le Val de Galie” (blz. 17-21), wensen wij nog de aandacht te vestigen op enkele „wensen” die als conclusie van het Congres werden geformuleerd :

2. Le Congrès souhaite la création d'organismes officiels de recherches et d'enseignement de toponymie et d'anthroponymie, tout spécialement dans les centres universitaires.

3. Le Congrès souhaite la constitution de répertoires nationaux des noms dialectologiques à valeur géographique.

5. Le Congrès souhaite que, dorénavant, les prospections et recherches de folklore, de toponymie et d'anthroponymie se fassent en liaison réciproque, et que les investigations régionales soient toujours précédées de prises de contact avec les organisations nationales intéressées.

6. Le Congrès souhaite que les cartes et atlas de toponymie et d'anthroponymie soient désormais exécutés selon des procédés en harmonie avec les atlas des sciences connexes.

7. Le Congrès souhaite que les gouvernements encouragent les toponymistes et les anthroponymistes d'une manière active et permanente.

8. Le Congrès félicite les organisateurs d'enquêtes et de répertoires de tous pays et souhaite que des enquêtes de ce genre se multiplient et soient encouragées par les pouvoirs publics.

In de lange reeks der lezingen, welke in de Handelingen van het Congres uitvoerig worden samengevat, wensen wij de aandacht van onze lezers te vestigen op deze die, althans onrechtstreeks, in verband kunnen gebracht worden vooral met het onderzoek van de Vlaamse plaatsnamen, hetzij omdat daarin problemen behandeld worden die ook voor den Vlaamsen toponymist opduiken, hetzij omdat methodisch belangwekkende vragen daarin worden besproken :

MIROT, L. — Auguste Longnon (blz. 23-31).

Over het ontstaan van het toponymisch en het anthroponymisch onderzoek in Frankrijk en over het aandeel dat daarbij aan LONGNON als baanbreker toekomt.

MARICHAL, P. — De l'expression „château" en toponymie française (blz. 32-38).

Behandelt o. m. de oorsprong en de betekenis van Lat. *castrum*, *castellum*, *castra*, enz. Interessant voor onze beruchte *Kaster/Chastre*-namen, die een grote rol gespeeld hebben bij de hypothese van de „Limes belgicus" in verband met het ontstaan der taalgrens.

ROSTAING, CH. — Les domaines gallo-romains en Provence (blz. 38-49).

Onderscheidt formaties met het suffix *-sc*, *-acum/-aca*, *-acium/atium*, *-anus/-ana* en geeft voor elk van deze afleidingen talrijke voorbeelden.

SOYER, J. — Toponymes du département du Loiret formés à l'aide de noms de peuples (blz. 49-56).

Onderzoekt 32 toponiemen die moeten verklaard worden door de naam van de Germaanse „stammen" der Marcoman(n)i,

Sarmatae, Vandali, enz. S. meent dat deze nederzettingen wijzen op Germaanse gemilitariseerde boerenkolonies in de dienst van het Romeinse Keizerrijk.

VANNÉRUS, J. — Les appellations régionales *pige* et *pire* („chemin empierré”) en Belgique et en France (blz. 56-64).

Vgl. ook *Bibl.* 1937, nr 23.

MEYERS, J. — Les noms de lieux luxembourgeois en *-dorf* (résumé) (blz. 64).

-dorf-Namen komen voor in het oudste nederzettingsgebied en sluiten *-ingen*-formaties uit.

KASPERS, W. — Systematik der politischen Namen im Frankenreich (blz. 64-69).

O. BETHGE, Fränkische Siedlungen in Deutschland auf Grund von Ortsnamen festgestellt, *Wörter und Sachen* VI (1914) betoogt dat plaatsnamen als Nordheim, Ostheim, Westhausen, enz., wanneer zij in verbinding met mekaar voorkomen, wijzen op Frankische nederzettingen. S. heeft aan de hand van meer dan 100 schetsen vastgesteld, dat het schematisch karakter van de Frankische nederzettingen zeer sterk is en zich inzonderheid ook uitstrekt tot de „politieke” plaatsnamen en tot de afstanden die deze plaatsnamen scheiden.

Voorbeelden uit gebieden met Frankische inslag, o. m. uit Zuid-Limburg — Luik, waar „ein ideales Schema” verwezenlijkt wordt door het feit, dat „die mit den Stammesnamen der Walen (Waelhoven, Walsbetz), Friesen (Fresin), Hunnen (Hundelingen), Angeln (Engelmanshoven), Goten (Gothem), Sachsen (Sassenbroek) bezeichnen Siedlungen” en verder „die mit den Standesnamen *König* (Coninxhem) und *hari* (Haeren, Herstappe) gebildeten” plaatsnamen alle op 4 1/2 km. van mekaar verwijderd liggen (blz. 66-67).

Hetzelfde verschijnsel treedt op bij straatnamen (voorbeeld te Keulen, blz. 67).

In de bespreking welke op deze lezing volgde werd (terecht!) gewezen op de noodzakelijkheid van een gefundeerde etymologie van de „Systemnamen”.

LEBEL, P. — Les noms de rivière d'origine germanique, en France (blz. 69-78) (1).

(1) Zie ook boven (blz. 202, n. 1) een hydronymische studie van denzelfden schrijver.

Onderzoekt achtereenvolgens de Germ. plaatsnamen in Frankrijk waarin het grondwoord *aha*, *strom*, *baki* (met varianten) en *brunno* schuilt. In het tweede deel van zijn lezing gaat S. na wat deze hydroniemen ons kunnen leren in verband met de psychologie van de Germaanse kolonisten en met de uitbreiding van hun landname in Frankrijk.

LOUIS, R. — Les différents sens et l'étymologie de „Montjoie” (blz. 78-84).

Montjoie krijgt niet minder dan 8 verschillende betekenissen (lijst op blz. 82).

S. verwerpt de etymologie van GAMILLSCHEG uit **mund-gawi* = „Schutzgau, Grenzgau” en schrijft : „Plus satisfaisante serait l'interprétation qui considérerait le premier terme *mund-* comme une forme verbale dont le second terme *-gawi* serait le complément d'objet. On traduirait alors littéralement „protège-territoire” (vgl. Bergfried, Störenfried, Taugenichts, Springinsfeld, enz.).

GAILLARD, E. — La toponymie cartographique en Savoie (blz. 84-88).

„La toponymie cartographique est une science appliquée”. De toponymie van de nieuwe kaart van Frankrijk op 1/50.000 had moeten steunen op de verbeterde kadasterplans „base officielle principale de toute la toponymie française”. Deze gelegenheid werd niet te baat genomen, en ook in de poging tot hervorming van de schrijfwijze der plaatsnamen is men niet geslaagd. Toch heeft S. heel wat verwezenlijkt in het Alpengebied op het stuk van de verbetering der op de kaart aangeduide plaats- en veldnamen.

Voorbeelden van administratieve moeilijkheden met de daaruit volgende dwaasheden.

FOURNIER, P. F. — Les noms de lieux-dits principalement dans les cadastres du Puy-de-Dôme (blz. 88-91).

Het kadaster is een waardevolle bron voor het toponymisch onderzoek, op voorwaarde dat de vermelde toponiemen steeds worden getoetst aan het levend taalgebruik en aan oudere bronnen. Waarschuwt voor de onlogische keuze van de opgetekende plaatsnamen en o. m. voor de verwarring tussen „noms de lieux” en „noms de parcelles (de terres)”.

LEBEL, P. — L'enquête bourguignonne sur les lieux-dits et les anthroponymes (blz. 92-96).

Werkmethode voor de studie van bepaalde plaatsnamen die gevolgd werd door de „Section de dialectologie et d'onomas-tique de la Commission des antiquités de la Côte-d'Or” o. m. voor de *Waver*-namen. (Vgl. in dit overzicht, nr 22).

Met het oog op de studie der persoonsnamen is het interessant de moderne bijnamen na te gaan.

GRAMMONT, M. — Quelques difficultés concernant les anthroponymes (difficultés d'identification et d'explication) (blz. 100-06).

Behandelt achtereenvolgens : 1. les altérations dues aux changements de dialecte ou de langue ; 2. les déformations accidentelles ou volontaires ; 3. les méfaits de l'orthographe ; 4. les hypocoristiques ; 5. les „appellatifs” monosyllabiques.

JEANROY, A. — Noms de famille dans un bourg pyrénéen (Castelnau-Rivière-Basse) de 1640 à 1740 (blz. 106-09).

Familienamen worden verklaard uit : plaatsnamen, topografische bijzonderheden, plantnamen, beroepsnamen, lichamelijke of morele eigenaardigheden, voornamen, bijnamen, vreemde namen.

MICHAELSSON, K. — Principe de la formation des hypocoristiques d'après les rôles de taille parisiens du moyen-âge (blz. 109-16).

Talrijke bibliografische aanduidingen.

De meeste hypocoristica worden gevormd door toevoeging van een verkleiningsuffix (-*et*, fem. -*ete*), -*ot*, -*on*, -*in* en *quin* (*quin* is van Vlaamse oorsprong), ofwel door weglating van woordbestanddelen vooraan, in of op het einde van de doopnaam.

CARREZ, H. — Les noms d'animaux dans les noms de personnes de la région dijonnaise du XIIIe au XVe siècle (blz. 116-24).

ROGER, L. — Des patronymiques français en -*son* (blz. 124-27).

-*son* is niet Germ. *suno* (Sohn, zoon, enz.). „Je penche plutôt en faveur d'une désinence également diminutive, sinon péjo-

native, et formée par analogie avec la terminaison *-con* amenée tantôt par *-ti* + *-on* tantôt par *-ci* + *-on*".

MICHEL, L. — Esquisse méthodologique et plan-questionnaire d'anthroponymie sociologique (blz. 127-35).

Breed opgezet plan voor een anthroponymisch onderzoek waarin achtereenvolgens voorkomen : 1. anthroponymie familiale ; 2. individuele ; 3. des appartenances ethniques et géographiques (nationales, régionales, locales) ; 4. des appartenances politiques ; 5. des appartenances professionnelles, économiques et sociales ; 6. des appartenances linguistiques ; 7. des appartenances intellectuelles ; 8. des appartenances religieuses ; 9. des appartenances sociales et autres que les précédentes ; 10. anthroponymie folklorique, légendaire, littéraire et artistique ; 11. anthroponymie analogique ou extra-humaine. Ook de „pseudonymes, les „noms de guerre, les faux-noms” zouden worden opgetekend in de gemeenten die behandeld worden.

JODOGNE, O. — État présent des études anthroponymiques en Belgique romane (blz. 136-41).

Zeer overzichtelijke samenvatting van hetgeen reeds verwezenlijkt werd. Talrijke bibliografische voetnota's.

SCHNETZ, J. — Ueber den Namen der Donau (blz. 143-49).

HUBSCHMIED, J. U. — Deux noms de rivières gaulois (blz. 149-55).

JENSEN, K. B. — Keltische Ortsnamen in Thüringen (blz. 155-58).

WIJER, H. J. VAN DE — Les études toponymiques en Flandre (blz. 159-68).

Zie nr 15.

KNUDSEN, G. — The Danish Study-Collection of Place-Names from the Viking-Settlements (blz. 169-75).

Overzicht van de toponymische bedrijvigheid in Denemarken, vooral in verband met de studie van de nederzetting der Vikingen en der Noormannen in England (*Danelaw*) en Normandië. Over de verzameling van toponymisch materiaal (steekkaarten, boeken en kaarten) door de Stednavneudvalget, het Comité voor

de studie der plaatsnamen, dat door de Deense regering in 1910 werd opgericht en thans, dank zij de „Rask-Oersted Foundation”, over ruime middelen beschikt.

SCHNETZ, J. — Die Flussnamengebung in grammatischer und psychologischer Beleuchtung (blz. 175-80).

S. onderscheidt : 1. algemene aanduidingen voor vloeiend water ; 2. eigennamen.

Onder 1. worden ondergebracht namen zooals *beek*, *water*, *stroom*, *Elbe* (On. elfr. „nicht Weisswasser sondern helles, lichtes Wasser”).

Onder de eigennamen dient de volgende classificering aangebracht te worden :

a. een algemeen woord met nadere bepaling : *eau morte*, *Weissenbach*, enz. ;

b. een algemeen begrip (waarvoor geen woord bestaat) wordt aangeduid door een gesubstantiveerd adj. (die *Blau*, *la Joyeuse*), door een (door een suffix) geadjectiveerd substantief (*Uterna* < **Utr -ina* = „die, für die die Otter charakteristisch ist”, *Ilse* < *Ihsina* = „die Erlenreiche”) ; ten slotte kan een appellatief in riviernaam worden door zijn overgang naar de n-verbuiging (*Bever* < **Bivera*. Stam **Beverón*-).

Daarnaast bestaan vele riviernamen waarin het begrip van vlietend water ontbreekt en die oorspronkelijk namen van bewoonde punten, van dieren of van planten zijn. S. onderzoekt hoe de *overgang* van de aanduiding van een plaats of een dier op een rivier logisch en psychologisch moet verklaard worden.

STEINHAUSER, J. — Flussnamen und Volkstum in der deutschen Ostmark (blz. 181-87).

Wijst er op hoe de riviernamen, omdat zij een zeer conservatief karakter bezitten, een uitstekend materiaal opleveren voor de studie van de opeenvolgende bevolkingslagen van een gebied. Interessante voorbeelden bewijzen o. m. dat grote stromen oude namen en dat hunne kleine bijrivieren jonge namen dragen, omdat zij op een verschillend ogenblik door verschillende volksbewegingen werden gevolgd.

De studie van al de riviernamen in het bekken van een grote stroom levert voor de historische ethnografie belangwekkende resultaten op.

SCHWARZ, E. — Aufgaben der Orts- und Flurnamensforschung im deutschslawischen Berührungsgebiet (blz. 188-96).

Bestudeert aan de hand van talrijke rivier-, plaats- en bergnamen de aard van de Slavische kolonisatie (VIe eeuw) en van de Germaanse herovering (van de XIIe eeuw af) in het gebied ten O. van de Elbe, in Bohemen en in de oostelijke Alpenstreken.

Wijst er op hoe, door de nauwkeurige studie van de „Lautersatz“ in Germ. en Slav. plaatsnamen en door het onderzoek van de veldnamen over grote gebieden, licht valt op de verhoudingen tussen Germanen en Slaven (inzonderheid wat de chronologische betrekkelijke getalsterkte aangaat). Zie ook de interessante bibliografische nota's op blz. 190, 193-94.

SCHLENGER, H. — Siedlungsbewegungen und Ortsnamensbildung in Ostmitteleuropa (blz. 196-203).

De moderne Duitse kolonisatie in Midden-Oost- en Zuid-Oost-Europa (XVIe eeuw e. v.) heeft ook in de plaatsnaamgeving haar neerslag gekregen. Daar de techniek van deze, meestal systematische, naamgeving hier van dichtbij kan worden onderzocht, kunnen methodisch interessante richtlijnen ontdekt worden voor de studie van het ontstaan der oudere plaatsnamen.

RUDNYCKYJ, J. — Zur Frage der zwischensprachlichen Beziehungen auf dem Gebiete der Toponomastik (blz. 209-14).

Hoe worden plaatsnamen uit één taal in een andere overgenomen?

Aan de hand van plaatsnamen uit het Oekraïens-Pools grensgebied onderzoekt S. : 1. die teilassimilierten ; 2. die ganzassimilierten ; 3. die hybridischen Namen.

BAHLOW, H. — Namenlandschaften und Erbnamensforschung (blz. 223-27).

Familienamen zijn, wat hun ontstaan betreft, gebonden aan tijd en ruimte en kunnen gewoonlijk slechts als dusdanig verklaard worden. S. onderzoekt de familienamen in Silezië, met het oog op de betekenis en de methode van de studie der „Erbnamen“.

De namen die typisch zijn voor een bepaalde streek kan men in adresboeken terugvinden, doch voor de wetenschappelijke studie van hun ontstaan en ontwikkeling is men aangewezen op archiefonderzoek, dat op zijn beurt dient aangevuld te worden door de studie van de gewesttaal en de volkstaal. S. beoogt ten slotte dat de geografisch-statistische methode, vooral in grensgebieden, voor de studie van de herkomst der „Siedler” zeer geschikt is. In Silezië wijzen familienamen als Beyer, Franke, Reyman (= Rijnlander), Meissner, enz. op de herkomst van de middeleeuwse kolonisten.

In de bespreking welke op deze lezing volgde, werd tot grote voorzichtigheid aangemaand bij de ethnische verklaring zowel van familie- als van persoonsnamen.

HIRSCH, E. — Oertlichkeitsnamen und Personennamen (blz. 228-33).

Onderzoekt de betekenis (ook voor den historicus!), de oorsprong, de fonetische vorm en de grammaticale functie van de persoonsnamen die in „Oertlichkeitsnamen” (= Siedlungs- en Flurnamen) bevat zijn. Behandelt vervolgens het vaak voorkomend verschijnsel der homonymie in persoons- en plaatsnamen, waardoor het moeilijk wordt uit te maken of een anthroponiem van een plaatsnaam afgeleid is of omgekeerd.

GUTENBRUNNER, S. — Germanische Götternamen aus der Römerzeit (blz. 234-39).

SKOK, P. — La toponymie et la question du substrat et du superstrat (considérations de méthode) (blz. 240-47).

„S'il est difficile de prouver l'influence du substrat sur la langue commune, il est d'autant plus facile de le prouver pour la toponymie d'un territoire linguistique”.

Substraat en superstraat ontstaan ten gevolge van een wijziging van ethnische aard, ofwel ten gevolge van een cultuurinvloed (b. v. een letterkundige taal die zich opdringt tegenover dialecten). S. verdedigt de stelling dat het substraat moet bestudeerd worden door middel van het superstraat, of juist, de superstraten. Als voorbeeld behandelt hij o. m. het zog. Illyrisch suffix *-ona*.

VINCENT, A. — Les diminutifs de noms propres d'îles (blz. 280-85).

* * *

Wij besluiten ook dit overzicht met een (zeer onvolledige!) lijst van bijdragen op het gebied der Duitse toponymie. Ook hier zal later aan verdere aanvulling worden gedacht.

BACH, A. — Das rheinische Flurnamenarchiv 1937-39. *Rhein. Viert.* IX (1939), 318-20.

BÄR, L. — Kurzformen von Familiennamen die auf den Herkunftsort ihrer Träger zurückzuführen sind. *Zs. Nf.* XV (1939), 97-108.

BESCHORNER, H. — XIX. Flurnamenbericht über die Zeit vom Oktober 1934 bis September 1936. *Bl. f. Dt. Landesgesch.* LXXXV (1939), 31-43.

BOEHMER, J. — Beiträge zur Ortsnamenkunde von Eupen, Malmedi und Monjau. *Echo* XIII (1939), 9-12 ; 24-31 ; 43-44.

Monjau = Stein, Fels, Hügel, Berg ; Einatten = „nasse, wasserreiche Aue“.

ENNEN, E. — Ein geschichtliches Ortsverzeichnis des Rheinlandes. Anlage, Aufgaben und bisher geleistete Arbeiten. *Rhein. Viert.* IX (1939), 255-75.

Het „Historisches Ortslexikon“, dat in samenwerking met het „Flurnamenarchiv“ en met het „Rheinisches Wörterbuch“ aan het „Institut für geschichtliche Landeskunde“ te Bonn wordt afgewerkt, bevat voor elke gemeente : de oude vormen (met bronnenopgave) van de gemeente- en de gehuchtnamen met, indien mogelijk, een etymologische verklaring, een korte historische nota (eerste vermelding, stadsrecht, vestingbouw, enz.), een aanduiding van de oudheidkundige ontdekkingen, een lijst van de berg-, woud- en rivier-namen, een opgave van de juridische instanties waarvan de plaats afhangt, enz.

Het „Ortslexikon“ zal een bruikbaar hulpmiddel zijn voor het historisch onderzoek : het is een „Nachschlagewerk“, het verzamelt inlichtingen voor de plaatselijke geschiedenis. Boven-

dien vergemakkelijkt het lexikon de bronnenstudie voor de toponymische en „siedlungsgeschiedliche” studiën, het laat toe te bestuderen hoe het Rijnland ontgonnen en in kultuur gebracht werd, het schuurt het historisch en het levend toponymisch materiaal in.

Aan de hand van het „Ortslexikon” worden een „Besiedlungskarte” en een „Wüstungskarte” voorbereid.

- ENGELS, W. — Landwehren und Landesgrenzen. *Rhein. Viert.* IX (1939), 149-53.
- HOLSTEN, R. — *Anger* in pommerschen Flurnamen, ein niederfränkisches Merkmal. *Zs. Mundartforsch.* XV (1938), 39.
- KRAUSE, K. — Flussnamen in Familiennamen. *Zs. Nf.* XV (1939), 5-8.
- PHILIPP, O. — Wie Familiennamen entstehen können. *Zs. Nf.* XV (1939), 108-10.
- PUCHNER, O. — Die Ortsnamen im Bezirksamt Dinkelsbühl als Zeugen germanisch-deutscher Besiedlung (Fortsetzung u. Schluss). *Zs. Nf.* XV (1939), 13-37.
- SCHÖNBERGER, W. — Flurnamenforschung und Mundartgeographie. *Zs. Nf.* XV (1939), 44-46.
- SCHRÖDER, E. — Burg, Schloss und Feste. *Zs. Nf.* XV (1939), 147-50.
- WEISGERBER, L. — Zur Sprachkarte Mitteleuropas im frühen Mittelalter. *Rhein. Viert.* IX (1939), 23-51.
- WILL, W. — Bild und Metapher in unseren Flurnamen. *Rhein. Viert.* IX (1939), 276-90.
-

LIJST VAN BRONNEN EN VERKORTINGEN.

Bij de vroegere lijsten gelieve men nog te voegen :

Bl. f. Dt. Landesgesch. = Blätter für deutsche Landesgeschichte. Neue Folge des Korrespondenzblattes des Gesamtvereins der deutschen Geschichts- und Altertumsvereine. Berlin, I (1852).

Dial. belgo-rom. = Les dialectes belgo-romans. Revue trimestrielle publiée par „Les Amis de nos dialectes”. Bruxelles, I (1937).

Echo = Echo aus Eupen-Malmedy-Monschau, herausgegeben von den vereinigten Landsmannschaften Eupen-Malmedy-Monschau. Berlin-Spandau, I (1927).

Ts. Gesch. Folkl. = Tijdschrift voor Geschiedenis en Folklore, uitgegeven door de Commissie voor geschiedkundige en folkloristische opzoekingen der provincie Antwerpen. Antwerpen, I (1938).

Westf. Forsch. = Westfälische Forschungen. Mitteilungen des Provinzialinstituts für westfälische Landes- und Volkskunde. Münster, I (1938).

AFD. I. — ALGEMENE VRAAGSTUKKEN.

1. CARNOY, A. — Dictionnaire étymologique du nom des communes de Belgique. I, A-K. *Leuven*, 1939 (1).

Rec. HERBILLON, J. *Dial. belgo-rom.* III (1939), 133-38.

Behandelt in alfabetische volgorde al de Belgische gemeentenamen met inbegrip van vele gehucht- en riviernamen, steunend op de bekende toponymische studiën uit Vlaanderen en Wallonië alsook op de linguïstische repertoria.

Na de localisatie der plaats en de opgave van de oudste vorm, volgt het taalkundig prototype en de verklaring ervan, beide door S. persoonlijk onderzocht en veelal, doch niet altijd systematisch, getoetst aan de etymologische interpretaties van MANSION, VINCENT, LINDEMANS, enz.

Steeds na te slaan samen met „De voornaamste Bestanddeelen” van wijlen Prof. J. MANSION.

2. — Toponymische studie over de verspreiding der boomen en planten in het Frankisch tijdperk. *K. V. A., V. en M.* 1939, 817-26.

Behandelt de in oude dorpsnamen voorkomende boom- en plantnamen : *beuk*, *eik* (o. m. Kessenich = *cassaniacum*, bet. „eikenbosch”), *heren-* (= hagebeuk), *olm/elm* (o. m. Elmare), *linde* (cf. Limburg), *esch* (Varsenare, Vrasene), *wilg*, *wijt*, *wisch*, *rijs*, *werf*, *esp*, *els*, *hazel* (-noot), Ogm. *hluni* (Flénu), Hgd. *Föhre*, *Kien*, *Fichte*, On. *tor/torn*, *taxarius* (taxusboom), *iep-* (te verklaren ofwel uit Kelt. *íwa-* = taxus, ofwel uit Ndl. *iep* = olm, ofwel uit Germ. *ibwa* = klimop), Volkslat. *catanus* (= jeneverboom, zoo in Kettenis, Chaineux), *bors*, *vors*, *huls/(h)ols*, *appel* (*pomariolus*, *aballetum*, dit laatste uit Kelt. *aballos* = appel), *peer*, *noot* (*nucarius*, *nucetum*), *kers*, *mispel*, *alida* (Elderen, Alken), *melde*, Ogm. *hramusa* = look, *lubbja* (in Smeerebbe?), *maluwe* (Melveren).

3. — In memoriam Prof. dr J. Mansion. *V. T. V., Med.* XV (1939), 6-12.

Verscheen reeds in *Com. Top.* XII (1938), 17-31.

(1) Het tweede deel (L-Z) is in de loop van dit jaar (1940) verschenen.

4. DRAYE, H. — Landelijke cultuurvormen en kolonisatie-geschiedenis. *V. T. V., Med.* XV (1939), 69 vlg.

S. belicht bondig de door DES MAREZ gevolgde methode bij de studie der kolonisatievraagstukken („samenbundeling der hulpwetenschappen”) en onderzoekt vervolgens aan de hand van B. HUPPERTZ' Räume und Schichten bäuerlicher Kulturformen in Deutschland (*Bonn*, 1939) de bouwstoffen die de historische, geografische en volkskundige studie van de landelijke cultuurvormen (o. m. de overerving van het landbouwland, het landpachtsysteem, de nederzettingsvormen nl. de dorps-, veld-, huistypes, de ontbossing) kan opleveren voor het onderzoek van de Germaanse kolonisatie in de zuidelijke Nederlanden.

5. FOHALLE, R. — Joseph Mansion (1877-1937). *Rev. Phil.* XVIII (1939), 361-80.

Piëteitsvol In memoriam.

6. GAMILLSCHEG, E. — Germanische Siedlung in Belgien und Nordfrankreich. *Zie Bibl.* 1938, nr 4.

Rec. HENRY, A. *Rev. Phil.* XVIII (1939), 310-12.

MOREAU, E. DE. *Rev. hist. ecclés.* XXXV (1939), 303-07.

VRIES, J. DE. *Museum* XLVII (1939/40), 17-20.

7. HERBILLON, J. — Éléments germaniques dans la toponymie belgo-romane. *Dial. belgo-rom.* III (1939), 5-26.

Onderzoekt van dialectologisch standpunt uit de studiën van PETRI, Germ. Volkserbe en van GAMILLSCHEG, Germ. Siedlung.

S. betoogt dat de talrijke taalkundige vergissingen van PETRI (zie o. m. de kritiek op de in de prov. Luik als Germaans beschouwde toponiemen, blz. 13-14) zijn historische stelling betreffende het ontstaan van de taalgrens onaanvaardbaar maken. Dat de taalgrens niet verschoven is naar het Noorden meent S., met GAMILLSCHEG, te kunnen afleiden uit dit éne feit :

*(Bri-) *Bergelliacum* geeft aanleiding tot een doublet *Bergilers/Bellick* ; daar beide vormen zonder onderbreking naast mekaar voorkomen, is de taalgrens op dit punt niet gewijzigd sinds de V^e eeuw (!), zie blz. 11, 17. GAMILLSCHEG heeft zich echter ook soms vergist (o. m. voor het suf. *-ina* > Luik. Wa. *-ène*, en vgl. lijsten, blz. 19 e. v.). Toch is de Germ. Siedlung „la meilleure synthèse sur l'étude des éléments germaniques dans la toponymie romane”.

8. LINDEMANS, J. — Migratie van plaatsnamen en „Siedlungsgeschiede”. *Com. Top.* XIII (1939), 271-78.

„De geschiedkundigen, die de toponymie als hulpwetenschap inroepen, vooral zij die aan „Siedlungsgeschiede” doen, aanvaarden het plaatsnamenmateriaal doorgaans op zeer oncritische wijze in hun theorieën” en houden niet voldoende rekening met het door K. DE FLOU bestudeerde, vaak optredende, verschijnsel van de migratie der plaatsnamen, waardoor toponiemen om zeer uiteenlopende redenen van de ene plaats op een andere overgedragen worden.

Reeds bestaande plaatsnamen kunnen een nieuwe bestemming krijgen, ofwel binnen hun eigen taalgebied (*Grimmingen* is de naam van een hof te Beert, voormalig eigendom van de abdijs Beaupré te Grimmingen), ofwel binnen een ander taalgebied (Marly, Meudon, Versailles, buitentjes te Heembeek).

Anderdeels kunnen uitgeweken personen nieuwe namen uitvinden: vreemdtalige namen worden aldus uit een bepaalde streek, op een ogenblik dat historisch kan vastgesteld worden, in een ander taalgebied binnengesmokkeld. Voorbeelden in S.'s „Romaansche plaatsnamen te Assche” (zie *Bibl.* 1930, nr 20), waarin bewezen wordt dat Romaanse steenhouwers, ontboden door abt Fulgentius van Affligem, de bewuste plaatsnamen hebben meegebracht in hun Luxemburgs dialect. PETRI, *Volks-erbe*, blz. 957, heeft zich ten overstaan van de Rom. plaatsnamen te Assche vergist, omdat hij het migratieverschijnsel voor dit geval en ook in het algemeen tracht te minimaliseren. Verder dient op het oog gehouden te worden, dat benoorden de taalgrens misschien evenveel Rom. plaatsnamen (voorbeelden voor Beert) te vinden zijn als Germaanse ten Z. van de taalgrens. In beide gevallen zijn deze plaatsnamen niet altijd te beschouwen als relicten uit de Germ. of de Kelto-Rom. tijd, maar wel als relatief jonge migratienamen.

„Wij nemen aan dat ze (= de nieuwe theorie van STEINBACH-PETRI) een interessante en vruchtbare werkhypothese uitmaakt, naast de oudere theorieën van KURTH en anderen. Maar voor bewezen achten wij ze op verre na niet en allerminst met het toponymisch materiaal door PETRI verzameld”.

S. wijst op de noodzakelijkheid van toponymische „detailstudie nog voor lange jaren” en op het gevaar theorieën te bouwen op wankel en onvolledig materiaal.

9. LOEY, A. VAN — Bijdrage tot de kennis van het Zuidwestbrabantsch... Zie *Bibl.* 1937, nr 4.
 Rec. VERSTEGEN, V. *Louv. Bijdr.* XXXI (1939), 15-18.
 KEYSER, P. DE. *Rev. Phil.* XVIII (1939), 150-52.
10. PETRI, F. — Germanisches Volkserbe... Zie *Bibl.* 1937, nr 9 en *Bibl.* 1938, nr 8 (1).
 Rec. HAUST, J. *Com. Top.* XIII (1939), 230-31.
 ROGER, L. *Viert. Lux.* IV (1938), 71-72.
11. REMACLE, L. — Colonisation germanique et toponymie wallonne. Trois noms de lieux : Flawinne, Seny, Tubize. *Com. Top.* XIII (1939), 65-80.

Kritiek op GAMILLSCHEG's etymologische verklaring van drie plaatsnamen Flawinne, Seny en Tubize waaraan (in de bespreking van PETRI's Volkserbe) een uitzonderlijke betekenis wordt toegeeschreven.

De bewijsvoering van G. betreffende de aanwezigheid van een Germ. element te Flawinne tot in de VIIIe eeuw, steunt op de wsch. corrupte vorm *Hlopannae* (VIIIe eeuw, afschrift X^e), waaruit **Hlaupana* (circa 450) geconstrueerd wordt. **Hlaupana* zou geromaniseerd zijn omstreeks 450 tot **Flaupana* > *Flaunne* (1265) > Wa. Flawène, Fra. Flawinne. Deze fonetisch niet volledig te verantwoorden constructie, wordt bovendien tegengesproken door de vorm *Flawene* (1187), die S. verklaart uit (Kelt.?) psn. *Flav-* (*us*) + Lat. suf. *-ina* (> *-ine*, *-enne*).

Sesninc, 1107, 1161 (volgens G. uit **Sisnike*, *-inke*, germanisering van Gallo-Rom. **Sisiniacu*) kan, volgens S., een Rom. vorm zijn, zoals de latere *Sennech*, 1178; *Seny*, 1245; *Seni*, 1349; *Seynil*, 1352 omdat: 1. *s* kan wegvallen (o. m. Chiny, 1097 *Chisnei*); 2. denasalisering vaak voorkomt in Wa. plaatsnamen (o. m. *Mettet*, 1155 *Metin*; 1558 *Metting*, enz.).

De „bizi-Leute” zijn overbodig voor de verklaring van Tubize < **Tubitzi* (normaal ware *Theudbaki* > *Toubais*... > *Tuby*) : wát *Tu* betreft, zie VAN LOEY, Zwestbrab. blz. 137; wát *bise* aangaat, heet S. het door G. voorgestelde afleidingsschema „un échafaudage d'hypothèses” en treedt hij de verklaring van

(1) Zie ook :

PETRI, F. — Offener Brief an einen wallonischen Gelehrten. *Rhein. Viert.* IX (1939), 296-97.

PETRI (STEINBACH-PETRI, *Grundlegung*, blz. 42) bij : *-bise* = taalkundige contaminatie van Rom. *-bies*, *-bis*, *-bes* en van Germ. *beke*.

12. SCHROËTER, L. — Uit de tijdschriften. *V. T. V., Med.* XV (1939), 45-68.

13. STEINBACH, F. - PETRI, F. — Zur Grundlegung der europäischen Einheit... Zie *Bibl.* 1938, nr 12.

Rec. VERLINDEN, CH. *Rev. Phil.* XVIII (1939), 1135-36.

Zie ook :

WEERD, H. VAN DE — Les invasions franques et l'origine de la frontière linguistique. *Ant. class.* VII (1938), 356-57.

„La frontière linguistique remonte selon toute vraisemblance à l'époque romaine et il est inutile d'avoir recours à la réromanisation pour l'expliquer”.

WITTE, H. — Die deutsch-französische Sprachgrenze in Steinbachs Auffassung. *Pet. Mitt.* LXXXV (1939), 300-08.

14. WIJER, H. J. VAN DE — De plaatsnamenstudie in 1938. *Com. Top.* XIII (1939), 413-79.

15. — Les études toponymiques en Flandre. *Actes et mém. 1er Congrès top. anthrop. Paris* (1939), 159-68.

De tekst van deze lezing verscheen ook in de *Rev. ét. anc.* XXXXI (1939), 147-54 („Chronique de toponymie XXX, La Flandre belge”).

S. schetst de ontwikkeling der plaatsnaamkundige studiën in Vlaanderen en brengt hulde aan de baanbrekers en de uitbouwers van deze wetenschap.

In het bijzonder karakteriseert S. de bedrijvigheid van H. POTTMEYER († 1930), K. DE FLOU († 1928), A. DASSONVILLE († 1936), J. VERCOULLIE († 1936), E. ULRIX († 1936) en J. MANSION († 1937).

Vervolgens worden het ontstaan en de werking van de twee organismen, de *Kon. Com. voor Top. en Dial.* en de *Vla. Top. Ver.*, behandeld en hun respectievelijke publicaties overgeschouwd.

Toekomstplannen voor het toponymisch onderzoek, ook wat betreft de samenwerking met Noord-Nederland en Frans-Vlaanderen.

16. — † Joseph Mansion. *V. T. V., Med.* XV (1939), 1-5.

Zie Bibliografie, *ibid.* blz. 13-16.

17. — Verslag over de „Historisch-critische studie over het onderzoek naar het ontstaan van de Nederlandsch-Romaansche taalgrens”, ingediend onder de kenspreuk ... *plerosque Belgas esse ortos ab Germanis*” (H. DRAYE). (Prijsvragen K. V. A. 1939). *K. V. A., V. en M.* 1939, 634-47.

Zie resp. op blz. 647-53 (en 658) en 654-57 de verslagen van R. VERDEYEN en J. VAN MIERLO.

AFD. II. — BIZONDERE VRAAGSTUKKEN.

A. — Vlaanderen en Vlaming.

18. DELFOS, L. — De oorsprong der namen „Vlaming”...
Zie *Bibl.* 1938, nr 15.

Rec. LOEY, A. VAN. *Rev. Phil.* XVIII (1939), 316-17.

B. — Toponymie van den Reinaert.

19. WILLEMS, L. — Over Rein. II, vers 7587 en den Vlaamschen oorsprong van den Reinaert II. *K. V. A., V. en M.* 1939, 953-66.

„De zuiver Vlaamsche toponiemen : Drongen, Harlebeke, Eenhame, Floersberghen, Houthulst, Elverdingen, Baudeloo getuigen van den Vlaamschen oorsprong van den Rein. II”.

S. onderzoekt uit welke bepaalde streek Rein. II afkomstig is. De plaatsnamen Harelbeke, Houthulst, Elverdingen wijzen op een Westvlaamse afkomst; Eename, Vloesberg getuigen voor een Zovla. oorsprong. Baudeloo beschouwt S. als niet bewijskrachtig. „*Hoekenbroec recht aan den damme*” (proza Rein.), *Hoekenbroek* (2de uitg. 1485), „*Hoelrebroeck recht aen den dam*” (hs. C), „*Honrebroet recht an deme dam*” (Reynke), „*Helrebroeck recht aen den dam*” (hs. B) weet S. niet te situeren: is het Hoeko bij Damme? Hellebroek bij Nieuwendamme?

C. — Varia.

20. BAYOT, A. (†) — Notes sur le francique **setr-ûth* dans la toponymie de la Gaule romane septentrionale. *Com. Top.* XIII (1939), 141-49.

Frank. **setr-ûth* (cf. Zétrud-Lumay, Zittert-Lummen) wordt in het Rom. vervormd tot *serü, serou, seuru, seureu, seuri, séri*. Slechts in Zétrud bleef, afwijkend van de gewone ontwikkeling in het Romaans (*patrem* > *père*), de *t* vóór *r* bewaard, omdat de plaatsnamen van Zittert-Lummen tot in de XVIIIe eeuw overwegend Germaans waren.

21. CARNOY, A. — Les noms en *-eppe (-appe)* ont-ils un substrat celtique? *Rev.Phil.* XVIII (1939), 269-70.

In tegenstelling met de door hem vroeger verdedigde stelling, meent S. dat de Waalse *-eppe/-appe* rivier- en plaatsnamen van het type *gam-apa, gan-apa* (Jemappes, Genappe, Jemeppe) en van het type *alt-apa, alt-ar-apa* (Autreppe) moeten verklaard worden door het Kelt. substraat **gan-aba*, gegermaniseerd tot **gan-apō* (Kelt. *gan* = „monding”, dus water dat in een rivier uitmondt) en Kelt. **alt-ar-aba* (daaruit volksetymologie *alta ripa*).

22. — Le problème des Wavre. *Mél. Haust (Liège, 1939)*, 71-75.

Lijst van *Waver*-namen, blz. 71-72.

Waver-namen zijn ontstaan uit een kruising van Kelt. *vobero* (= „ruisseau courant sous bois”) en Germ. *wavra/wabra* (= „terrains vagues autour des villages”) en kunnen in verband gebracht worden met No. *vavra*, Me. *waveren*, Hd. *Wabern*.

„Francs et Burgondes auront apporté *wabra* mais se seront heurtés à *vobero* qu'ils auront croisé avec leur terme, malgré une certaine différence de signification” (blz. 74).

23. HAUST, J. — Anthroponymes wallons en *-oie (-ôye)*. *Com. Top.* XIII (1939), 182-87 (nr II uit „Notes de dialectologie wallonne”, *ibid.* 173-208) (1).

Aansluitend bij de studiën van A. VAN LOEY, Brabantse plaatsnamen op *-ooi* (zie *Bibl.* 1937, nr 32) en van J. LINDEMANS, Nog over Brabantsche persoonsnamen op *-ooi* (zie *ibid.*, nr 31), waarin respectievelijk gewezen wordt op de mogelijkheid van een ontlening uit het Waals en op de vaak voorkomende persoonsnamen op *-ooi* in het Luikse Haspengouw (Wa. *Maroie*, Vla. *Maroye*), beaamt S. de stelling van J. LINDEMANS en vult de

(1) Interessant zijn ook de nrs : II. le type *wandion* (= Dt. *Wandlaus/Ndl.* -luis + suff. *-ion, -yon*, Fra. *-illon*); V. Wa. *hougne* et ses dérivés (Wa. *hougne* uit *hūnia*, bij On. *hānn*, Kelt. *cuno*- en *cwn*, bet. hoogte, en komt voor in de Wa. toponymie (o. m. *Heigne*, gehucht Jumet) en als appellativum. PETRI, Volkserbe 605 **hunia* = „Klotz” („masse informe”) is een vergissing; VI. le toponyme germ. *bach* = fr. w. bois (!) (Luttrebois/Lauterbach): -bois is inderdaad een dialectische romanisering van *bach*, de kadastragrafie -bois dient echter vervangen te worden door -boy.

door dezen aan Hemricourt (1350-98) ontleende voorbeelden aan met een lange lijst (zie blz. 183-86) van Waalse persoonsnamen op *-oie* = [*ōy*] voortkomend uit Luikse archieven van dezelfde periode. S. haalt vervolgens enkele voorbeelden aan die bewijzen, dat de persoonsnamen op *-oie* in de Wa. onomastiek nog sporadisch voortleven.

24. LOEY, A. VAN — Hypocoristica in plaatsnamen. *Com. Top. XIII* (1939), 279-86.

Uiterst belangwekkende studie over de *-egem*-formaties met patronymieum in verkleinde vorm, te verklaren als vleivorm.

Dergelijke hypocoristica worden gevormd door apocope van de auslautsconsonant (met de daaropvolgende vocaal) van het eerste lid der samenstelling, terwijl van het tweede lid alleen de anlautsconsonant behouden blijft. Aan deze vorm kunnen nog verkleiningsuffixen worden toegevoegd. Vb. Gēpa : Gēpirga ; Thiemo : Thietmarus ; Appulo : Albertus (pp = geminatie). Aldus : Berbelgem < Berbel < *Berbilo < Bern-bald, brand, brecht ; Babelom (gem. Meldert), XIIIe eeuw Bebbeneem < Bebbo < *Ber-bald ; verder Herfelingen, Cobbegem, Impegem, welke alle op zeer overtuigende wijze worden geëtymologiseerd.

25. MICHIELSEN, L. — De heemkundige beweging. Tien dorpsgeschiedenissen voor schoolgebruik. *Toer. XVIII* (1939), 825-30.

Vermeldt de tien beste dorpsmonografieën bruikbaar voor milieustudie.

26. ROGER, L. — Equoranda et ses survivances en Belgique. Zie *Bibl.* 1938, nr 17.

Rec. HAUST, J. *Com. Top. XIII* (1939), 233.

27. VANNÉRUS, J. — A propos de l'étude de P. LEBEL, „Où en est le problème d'*Equoranda, *Equaranda?“ Zie *Bibl.* 1938, nr 19.

Rec. REMACLE, L. *Com. Top. XIII* (1939), 232.

28. — La reine Brunehaut dans la toponymie et dans la légende. Zie *Bibl.* 1938, nr 20.

Rec. HAUST, J. *Com. Top. XIII* (1939), 237.

ROUSSEAU, F. *Dial. belgo-rom.* III (1939), 50-54.

L. S. *Brab. Folkkl.* XVIII (1938/39), 277.

29. — A propos de „Crenchovillare” (721) et des „Weiler” luxembourgeois. *Com. Top. XIII* (1939), 23-37.

Creucchovillare (a° 721), te lezen *Crenchovillare*, is het Luksemburgse Kreeweiler, niet het Luks. Schankweiler. Dit laatste bevat het Ohd. *scinko* = been; Schankweiler = Weiler aux os.

Opgave van talrijke *-weiler*-plaatsnamen uit het Groot Hertogdom en Belgisch Luksemburg (Fauvillers, Schockville, Villers-Semois, Villers-la-Bonne-Eau) (1).

30. X. — Bevers in België. *Brab. Folkl. XVIII* (1938/39), 462-64.

Aan de hand van ROLAND, Toponymie namuroise worden plaatsnamen uit Wallonië en Vlaanderen medegedeeld, waarin de naam van de bever (*beverna*) voorkomt.

(1) Van denzelfden schrijver :

- VANNÉRUS, J. — Deux stations de la route romaine de Nimègue à Tongres : Catualium et Feresne. *Ac. Roy. Bull.* 5e sér. 1939, 141-69.
-

AFD. III. — ANTWERPEN en BRABANT.

A. — Generalia.

31. CARNOY, A. — L'hydronymie de la région du Démer.
Rev. Phil. XVIII (1939), 1103 (1).

De etymologische verklaring van S. (Demer = *Tamera*, *Tamara* „zwarte beek”) wordt bevestigd door de talrijke Zwarte-beken, bijrivieren van de Demer.

32. VINCENT, A. — Le peuplement de l'ancien pagus de Brabant d'après la toponymie. *Rev. de Synthèse* XVII (1939), 91-96 (2).

De rijke toponomastiek van Brabant kan ingedeeld worden als volgt :

1. Gallo-Rom. en Rom. plaatsnamen (hoofdzakelijk op *-acus*). Deze plaatsnamen zijn talrijk in het Z. van Brabant, schaars in het N.

2. Germ. plaatsnamen, talrijk in het N. en dun gezaaid in het Z. Drie lagen dienen te worden onderscheiden : 1. de oudste op *-ingen* (dat. of loc. plur.) ; 2. ongeveer even oud zijn de *-inga* (gen. plur.) + *heim*, *hove*, *zele*-namen ; 3. jonger zijn de plaatsnamen samengesteld uit Germ. psn. (in gen.) + *hem*.

Germ. plaatsnamen op *-inghem*, *-laer*, *rode*, *beek*, *bigard* komen ook in Wa. Brab. voor, o. m. als migratie-namen uit Vlaanderen

(1) Voor Antwerpen-Brabant raadplege men ook nog de volgende historische bijdragen :

COSEMANS, A. — De bevolking van Brabant in de XVIIe en XVIIIe eeuw (Kon. Com. v. geschiedenis). *Brussel*, 1919.

JANSEN, J. E. — Bibliographie der Antwerpsche Kempen. I. *Turnhout*, 1939.

Rec. G. Rev. Phil. XVIII (1939), 327-28.

Gebundelde afleveringen verschenen in *Tax.* III-VII (1935-1939).

Wordt voortgezet in *Tax.* VII (1939), 1-51*.

X. — Een kring voor Heemkunde in de grensstreek van Polder en Kempen. *Ts. Gesch. Folk.* II (1939), 73.

(2) Zie ook nog :

VINCENT, A. — Les noms de lieux de la Belgique dans les langues étrangères. *Mél. Haust (Liège)*, 1939), 405-12.

Onderzoekt de vormen van de namen der steden : Antwerpen, Brussel, Brugge, Gent, Luik, Leuven, Mechelen, Bergen en Namen in het Spaans, Italiaans, Engels en Duits.

en Duitsland. „Leur abondance est toute relative ; ils sont beaucoup moins nombreux que l'a cru M. PETRI p. ex., et nous serons près de la vérité en les estimant avec M. F. LOT à une soixantaine pour la France romane" (blz. 93).

In het bijzonder bestudeert S. 1. de Germ. psn. + *iacus* ; 2. de samengestelde Germ. psn. + grondwoord-namen.

1. Germ. psn. + *iacus* (*-iacas*) plaatsnamen komen voor in het gebied tussen Oudenaarde en St.-Quentin. Zij wijzen op het bezit van één „krijger" (*-ingen*-namen daarentegen op het bezit van een „leider"). Deze namen zijn Rom. formaties (voortzetting van de *-acus*-namen) ; het zijn geen vertaalde *-ingen*-namen.

2. Germ. psn. + grondwoord (*cour, ville, etc.*). Deze plaatsnamen komen hoofdzakelijk voor in het O. van het oude Brabant. Deze laag is ietwat jonger dan de voorgaande. Het zijn eveneens Rom. formaties, alhoewel de rangschikking van de bestanddelen Germaans is ; van 800 af komt de Rom. volgorde *-cour, -ville* + psn. voor.

Betreffende de nederzetting van de Franken en het ontstaan van de taalgrens beaamt S. de stellingen van G. KURTH.

B. — Afzonderlijke steden en dorpen.

ANTWERPEN.

33. PRIMIS, F. — Antwerpiensia. 1939. 13^e reeks. Losse bijdragen tot de Antwerpsche geschiedenis. *Antwerpen*, 1940.

Rec. X. *Bijdr. XXX* (1939), 71-72.

Toponymische gegevens vindt men in : nr 6. De Leeperik (ook over Kapel van der Biest, Molenbergnatie) ; nr 10. Jacht op Oostersch goed (17 Juni 1532), II. (herbergnamen zoals : Den grooten *Morian*, Engelenburg, De Kop, enz.) ; nr 11. Waarom het St.-Andries is (over het St.-Andrieskwartier) ; nr 14. De Smalkaldische oorlog en de Hessenwagens (1546) (over de oorsprong van het Hessenhuis) ; nr 36. De Stad van de Zevenbergen (= Antwerpen) ; nr 38. Hulgenrode-Hillingrode.

Zie op blz. 449 vlg. : Register op de studiën vervat in de dertien reeksen der „Antwerpiensia".

34. — De litteekens van Antwerpen. *Bijdr.* XXX (1939), 255-364. Ook afz. *Antwerpen*, 1940.

Beschrijvende en historische studie over de Antwerpse agglomeratie.

Verklaring van de naam Antwerpen (Mnl. *a(e)nwerpe*) : Zeeuws *Caloes* en volksetymologisch „Handwerpen”.

„Litteekens” in het gelaat van heden zijn : de oude Scheldegaten, de Scheldebergen, de heirwegen, de singels met hun bruggen, poorten en kruisbeelden, de publieke plaatsen, de ruïnen, de vesten, de leien, de markten, de ambachtstraten, enz.

S. bestudeert vervolgens de buitenrijen : Schijnbroek, Stuivenberg, Pothoek en St.-Willibrors, Terlist, Harinkrode, Zurenborg, Mechelsche baan, Loesane, Lei, Ter Elst, Kiel en Beerschot.

35. V., D. D. — Over Antwerpsche straatnamen. *Nat. Stedenschoon* XVIII (1939), 66-69 ; 83-85.

Kritiek op de wijzigingen aangebracht door het plaatselijk Straatnamencomité en verklaring van talrijke straatnamen aan de hand van PRIMS en VERBEECK, Antwerpsch Straatnamenboek (zie *Bibl.* 1938, nr 29).

36. WACHTER, L. DE — Het grote-stadsmilieu. *Vla. Schoolgids* III (1938/39), 256-61 ; 302-05 (1).

Sluit aan bij een vroeger opstel van den S. (zie *Bibl.* 1938, nr 30).

Onderzoekt de methode om voor de leerlingen de studie stad — platteland te vergemakkelijken. Het eigen milieu vormt het vertrekpunt voor de aanwerving van geografische en historische kennis.

Voorbeelden : de nederzetting van de Franken in de streek van Lier ; de landbouwontginningen van Stuivenberg, enz.

(1) Over de geschiedenis van Antwerpen zal men voorts raadplegen :

LAAR, A. VAN — Bibliographie van de geschiedenis van Antwerpen. *Antwerpen*, 1939.

Rec. X. *Bijdr.* XXX (1939), 370-72.

PRIMS, F. — Geschiedenis van het Kiel (Antwerpen). *Antwerpen*, 1938.

BEIGEM.

37. LINDEMANS, J. — Toponymie van Beigem. *E. S.-Br.* XIV (1939), 56-88.
 Reeds verschenen als :
 Brabantsche Plaatsnamen VII (TOPONYMICA II, 7). Zie *Bibl.* 1937, nr 38.

MECHELEN.

38. UYTTERHOEVEN, J. en STEURS, V. — De plaatsnamen van Mechelen binnen de oude wallen. *Mech. Bijdr.* VI (1939), 111-19 ; 143-52 ; 195-202.
 Zie *Bibl.* 1938, nr 34.
 Uitstekende voortzetting van het glossarium : nrs 94 (*Derde Vleeschhouwersstraat*) tot 153 (*Groote Koebrug*).
39. Vos, L. F. DE — I. Buiten de „Overste Poort”. II. Bij „Verloren Cost”. III. Tussen Stadsvest en „Broecstrate”. *Mech. Bijdr.* VI (1939), 59-63 ; 140-42 (1).
 Zie *Bibl.* 1938, nr 35.
Verloren Cost = verloren, vergeefse inspanning.

TIENEN.

40. RIDDER, F. DE — Historiek der straten en openbare plaatsen van Tienen (vervolg). *E. S.-Br.* XIV (1939), 97-105 ; 219-21 ; 399-409 (2).

(1) Men kan verder nog naslaan :

(STROOBANT, L.) — Het Vrijbroeck van Mechelen. *Brab. Folk.* XVIII (1938/39), 273-75.

UYTTERHOEVEN, J. — De Romeinsche kolonisatie in het Mechelsche belicht door het bodemonderzoek. *Toer.* XVIII (1939), 814-20.

Over de ontdekkingen uit de Romeinse periode te Elewijt, „het Pompeji v. h. Noorden”, Rumst, Hanswijk, Muizen, Humbeek, Battel, Leest, Hombeek, enz.

(2) Zie voorts over Tienen :

PETITJEAN, O. — Tirlemont. Son intérêt touristique dans le passé et dans le présent. *Tour. Club* XLV (1939), 161-76.

X. — Charter van 1168 aangaande Tienen. *Thiunas* XIII (1939), nrs 3 en 4, 13-14.

Tekstuitgave, met dubbele vertaling.

Zie *Bibl.* 1938, nr 38.

De Verkensmarkt. — De Schapenmarkt. — De Zwarte Leeuw. — De drij Rivieren. — Het huis Burgondië. — De Moriaan. — St. Huibrecht. — De Boog. — De Sleutel. — Het nieuwe Stadhuis. — De Ster.

C. — Varia.

41. BERGHE, C. VANDEN — Anderlecht door de tijden heen. 1938, z. pl.

Gebundelde afleveringen uit *E. S.-Br.* Zie *Bibl.* 1938, nr 39.

42. BILLIET, R. — Uittreksel uit een cartularium. *E. S.-Br.* XIV (1939), 13-17.

Beschrijving van het Cartularium van het klooster der Paters Carmelieten te Vilbeke op Lettelingen, buiten de stadsmuren van Edingen (XVe-begin XVIe eeuw).

Tekstuitgave van fol. 16 r° tot 17 r°; bevat oude vormen van gemeentenamen (*Aet, Bruesel, Tvebeke*, e. a.) alsook Edingse toponiemen.

43. BOISACQ, E. — L'origine du nom de Waterloo. *Rev. Phil.* XVIII (1939), 326-27.

Waterloo = Walterloo = „la ferme, l'exploitation rurale, le domaine, etc. d'un Walter". Vgl. Wauthier (= Germ. Walter) -Braine, in de nabijheid gelegen.

Water uit *Walter* door dissimilatie, veroorzaakt door de *l* van *loo* (Ohd. *lōh* „clairière plantée", Lat. *lūcus*, Skr. *lōkā-s* „place libre, espace, monde").

44. CLAES, W. H. — Plaatsnamen van de gemeenten Turnhout en Oud-Turnhout. *Tax.* VII (1939), afz. pag. 1-16.

Alfabetische lijst van plaatsnamen (*a — braeck*) uit archiefstukken (XIVe-XVIIIe eeuw) en uit het kadaster.

45. CUPERUS, K. — Hoe heet mijn dorp? Calmpthout, Kalmphout, Kalmthout, Kalmtout. *O. K. Esschen* VII (1939), 12-15.

Harnast zich tegen het vereenvoudigend vandalisme : „een

plaatsnaam is een historisch monument dat men moet eerbiedigen" !

46. DELESTRÉ, D. J. — (Plaatsnamen te Grimbergen). *St. Servaasb. Grimbergen* 1939.

In dit ts. verschenen sedert begin 1939 een aantal korte bijdragen gewijd aan de verschillende Grimbergse plaatsnamen, met vele topografische en historische bijzonderheden, documentatie over de namen zelf en verklaringen. De reeks wordt voortgezet.

Werden aldus behandeld : *Weezenhaag, Cruypstraat, Keienberg, Waartbeke, Reaalveld, den Helm*, de „*Camer van Uccle*”, Huis „*Dendermonde*”, „*Coninc van Spanje*”, „*het Zweet*”, „*de Tiendschuur*”, *de Lap op de Nootbeek, de Wuwere, de Kwade Plas, het Borrestraatje, de Hugaert*.

47. DIJCK, H. VAN — Plaatsnamen te Pellenberg. *E. S.-Br. XIV* (1939), 105-07.

Lijst van plaatsnamen uit het „Gichtboek” van Pellenberg, a° 1762-1792.

48. HAVERMANS, A. — Monografie over het complex „De Nol”. *O. K. Esschen VII* (1939), 16-72.

Nol = kruin. „De Nol” is de naam van een vennē- en duinengebied te Esschen en Kalmthout. Vooraf gaat een geologische studie ; de monografie wordt voortgezet.

49. JODOGNE, O. — Toponymie de la commune de Nethen recueillie par Marcel François. *Com. Top. XIII* (1939), 81-139.

Deze toponymische studie over de taalgrensgemeente Nethen steunt op het onderzoek van het thans nog levend plaatsnaamkundig materiaal en van een uitgebreide archievenstudie (zie bronnenlijst, blz. 83-86) door M. FRANÇOIS. De uitgever O. JODOGNE heeft dit materiaal aangevuld met verwijzingen naar de publicaties van de *Soc. de Lit. wallonne*, van TARLIER-WAUTERS en van G. KURTH. Benevens een glossarium (waarin een groot aantal plaatsnamen met omzichtigheid worden verklaard), bevat de studie een historische schets, een geografisch overzicht, een lijst der gehuchten en der oude vormen van de naam der gemeente, ten slotte een toponymische kaart. Talrijke Germaanse plaats- en familie-namen.

50. LINDEMANS, J. — Brabantsche woorden. *E. S.-Br. XIV* (1939), 169-72.

Afwijkend van de door hem vroeger gegeven verklaring van de toponiemen *Guldeken*, *Guldekenshocht*, meent S. deze plaatsnamen te moeten verklaren door Mnl. *gultelken* = kaboutermanneken.

Wenst echter nog meer bewijsmateriaal.

51. — Vilvoordsche excerpten betreffende herstellingen aan de stadsgrachten en gebouwen (1512-1527). *E. S.-Br. XIV* (1939), 268-75.

Lijst van 72 woorden en plaatsnamen, met verklaring, uit de rekeningen opgemaakt bij de herstellingen van Vilvoordse stadsgrachten en gebouwen (1512-1527). Rijksarchief Brussel, Rekenkamer nrs 26470-75.

52. MARTENS, F. — Le Nikkenberg et le Grand Vivier à Hal. *O. K. Hal XIV* (1939), 3-7.

Nikkenberg wijst op een oude begraafplaats; „Grand Vivier”, vroeger *Helleput* (?) is de vijver of het moeras daarbij gelegen, verblijf der godin Hella, waaruit ook de naam Halle (!).

53. PAUWELS, J. L. — Aarschotse plaatsnamen. *Jb. Oud-Stud. bond St.-Jozefscoll. Aarschot* (1939), 4-11.

Zie ook *Bibl.* 1938, nrs 42-44.

4. Bekaf = versterking (fra. *bivac*?). 5. De Meetsels = *Meynaertsloo*. 6. De Kortstraat = *Quaetstraete*. 7. De Lei en Vlaai-kenslei (*lei* = doorgang; *Vlaaikens* = ?).

54. — Het toponiem „Bijlken”. *Com. Top. XIII* (1939), 287-95.

Aan de hand van de Aarschotse toponiemen *Beylken* (1782), *Bijlken* (1789) en *Bijlkenlaak*, verklaart S. *bijlke(n)* als identisch of verwant met Mnl. *be(e)lc*, Vla. *belk*, *bilk*, *bulk*, volksetymologisch uit *beloke*, *belok*, *blok*, en verwerpt de stelling van LINDEMANS: *bijlken* = bijlvormig perceel.

55. Possoz, J. — Tubize. Notice toponymique et hydrographique. *O. K. Hal XIV* (1939), 147-52.

-bise < Wgm. *beki*; *tu-* verwant met Hgd. *toben*.

De dialectische uitspraak *teubeek*, *tuibeek* komt in de moder-

nisering *Tubeke* slechts voor het eerste bestanddeel tot haar recht.

56. THEYS, C. — Geschiedenis van Ruisbroek. *E. S.-Br.* XIV (1939), 248-66 ; 336-59 (wordt vervolgd).

Deze dorpsmonografie bevat zeer veel toponymisch materiaal : naam der gemeente (met oude vormen), lijst der typische plaatsnamen, namen van hoeven, herbergen en kammen.

Een systematische lijst van plaatsnamen zal in een volgend nummer van het tijdschrift verschijnen.

57. UYTTERHOEVEN, J. — Torens in de plaatsnamen. *Toer.* XVIII (1939), 25-30.

In verband met de vroeger verschenen bijdrage „Bestond er een Romeinsche Maginot-muur langsheen de Rupel-Dijle-Demer? (zie *Bibl.* 1937, blz. 232-33), wil S. betogen dat *Deurne*-benamingen met Waalse parallellen zoals *Tourinne*, *Dour*, *Thorembais* (zie lijst, blz. 26-27) ontstaan zijn uit *torens*, meestal uit het Romeins tijdvak. De *Deurne*-toponiemen worden achtereenvolgens onderzocht.

58. WACHTER, L. DE — De straatnamen te Lier. *Vla. Schoolgids* III (1938/39), 27-32 ; 53-56 ; 111-13.

Aan de hand van de straatnamen te Lier, bestudeert S. de methode van de verklaring der plaatsnamen in het lager onderwijs, en onderscheidt daarbij :

1. plaatsnamen die door het nog thans bestaande moeten verklaard worden : b. v. Tramweglei, Gaslei, Vaartlaan, Vischmarkt, enz. ;

2. plaatsnamen die geschiedkundig moeten verklaard worden : Karthuyzerveld, Lispersche Poort, Begijn- en Leuvensche vest ;

3. plaatsnamen die wijzen op kerkelijke, sociale en economische toestanden uit het verleden : oude omheining en verdedigingsstelsel (Kruisbogenhofstraat, St. Joris-Poort, Groenhuis, Handbogenhof, e. a.) ; kloosters en kerken (Predikheerenpoort, Vredeberg) ; markten en ambachten (kammen) ; beroemde burgers (Deensche straat, St. Jacobs-Hospitaal, e. a.).

Enkele straat- en plaatsnamen zullen steeds raadselachtig blijven : Lanteernstraat, Hazenstraat, Regenboogstraat, Lindenstraat (uithangborden of huisnamen?) ; Paradijsstraat (straat

die naar het Begijnhof leidt?); Eikelstraat; Papegaai (Wip-schieting?); de Bles, de Look?

In 'zijn straat- en plaatsnamen draagt Lier de sporen van een dorpseconomie: Karthuizerveld, Blokstraat, Groenstraat, Kattestraat, Grootte en Kleine Bril.

59. WEGHE, J. VAN DEN — Hallensia VII. *O. K. Hal* XIV (1939), 41-145.

Over de heerlijkheid en het hof te Budingen, het oude pacht-
hof Wedem of Weem, Esschenbeek. Belangrijk is ook de bijdrage:
„De persoonsnamen in het Land van Halle”.

60. WILMET, L. — Léau, la ville des souvenirs. 2 vol. *Bruxelles*, 1938 (1).

(1) Niet onbelangrijke gegevens over Antwerpse en Brabantse gemeenten vindt men nog in de volgende bijdragen:

BOEN, D. — Bijdrage tot de geschiedenis van Tongerloo's hoeven te Esschen-Calmphout. II. Het Groenhof te Calmphout. *O. K. Esschen*, VII (1939), 73-124.

C. J. — De kapellekens te Blaasveld. *Ts. Gesch. Folk.* I (1938), 91-92.

De Kapel van O. L. Vrouw der 14 Bunders.

EGGENSTEIN, H. — Vorselaar. *Toer.* XVIII (1939), 655-56.

Oude vormen met etymologische verklaring.

EMMERS, A. — De kapellekens te Willebroek. *Ts. Gesch. Folk.* I (1938), 43-44; 91.

GOTEN, J. VAN DER en ROYEN, CH. VAN — Zandvliet aan de Schelde. *Zandvliet*, z. j.

GRIETENS, L. — De schansen van Meerhout. *Z. Kempen* VIII (1939), 33-47.

HELBIG, J. — Maria de Ellendige Maagd en Martelares van Woluwe. *Brab. Folk.* XIX (1939/40), 29-73.

„Plattegrond van St.-Lambrechts-Woluwe met aanduiding der oude gebouwen”, tegenover blz. 32.

IN, J. VAN — Maria- en heiligenvereering te Lier. Historische, biblio- en iconographische aantekeningen. *Ts. Gesch. Folk.* II (1939), 75-128; 150-64.

LINDEMANS, J. — Wandelwegen in Vlaamsch-Brabant. *E. S.-Br.* XIV (1939), 278-84.

Opbouwende suggesties voor het aanduiden van wandelwegen.

LINDEMANS, P. — De pachthoven der abdij van Groot-Bijgaarden (2. Het goed te Berchem). *E. S.-Br.* XIV (1939), 193-212.

Met een aantal plaatsnamen.

MAES, F. — Everberg. *Toer.* XVIII (1939), 758-63.

NAGELS, D. — De kapellekens. „De Lazernijkapel” te Rumst. *Ts. Gesch. Folk.* II (1939), 67-69.

NIJEN, K. VAN — De molens van Beerse. *Ts. Gesch. Folk.* I (1938), 167-183.

Rec. X. *Brab. Folkkl.* XVIII (1938/39), 370.

Behandelt achtereenvolgens : L'histoire. — Les célébrités. — L'église et ses trésors. — La ville. — Le folklore.

Passim worden talrijke plaatsnamen vermeld : Castelbergh, Castelveld, Vinne, Kwade Toren, Heerenbroeck, Borggracht, Ossenweg, Hambosch, Jobshoeve, enz.

In de tekst worden etymologisch (!) verklaard : België, Brabant, Brussel, Antwerpen, Leeuw (Léau) (niet minder dan 7 mogelijkheden !); Zout- (waarschijnlijk (!) uit *saudt*, *soudt*, *saudie*, *solde*); Zout-Leeuw dus : Soldaten-Leeuw, Kazerne-Leeuw.

Verder treffen wij aan : op blz. 46, de drie poorten der versterkte stad ; op blz. 47, de namen der straten (in de M. E.) ; op blz. 74, de acht poorten en de verschillende markten der XIVe eeuw (Garen-, Kaas-, Haring-, Veemarkt, enz.) ; op blz. 286-88, „quelques vieilles rues et encore la Grand'Place" ; op blz. 291-92, Terweyden ; op blz. 293-94, „Au bateau" (Schip) ; op blz. 306-11, „A l'Ossenweg" ; op blz. 342-43, „Les chapelles votives" ; enz.

Op blz. 367-78, Bibliographie ; blz. 379-94, Index onomastique.

PALS, J. — De schansen van Vorst. *Z. Kempen* VIII (1939), 97-103.

POSSOZ, J. — La „Terre de Hal" au XVIIIe siècle. *O. K. Hal* XIV (1939), 159-67.

SCHEYS, F. — Vreemei. *E. S.-Br.* XIV (1939), 173.

Vreemei : *vree* = afsluiting, *mei* = bloeiende tak ; dus : stok waarmede men personen verbiedt op land of weide te komen (?).

STROOBANT, L. — Leuven in legende en folklore. *Brab. Folkkl.* XVIII (1938/39), 401-31.

TILMANS. — Vieux Louvain. *Bruxelles*, 1938.

VALVEKENS, E. — Een Premonstratenzer abdij in het midden der XVIe eeuw. *Den Haag*, 1938.

Rec. STAAL, K. W. *Ts. Gesch.* LIV (1939), 455-56.

VERBESSELT, J. — Sint-Agatha-Berchem. *Toer.* XVIII (1939), 47-51.

VERBIST, G. — Saint Willibrord, apôtre des Pays-Bas et fondateur d'Echternach. *Bruges*, 1939.

Over de Willibrordspuiten in de Kempen, zie blz. 217, 241 ; met kaart in fine.

VERBOUWE, A. — Bijdrage tot de geschiedenis van St.-Pieters-Jette en Ganshoren. De Ste. Annakapel. *E. S.-Br.* XIV (1939), 244-47.

VERMEIRE, A. — Schansen op 't grondgebied Retie. *Z. Kempen* VIII (1939), 56-61.

WUYTS, E. — Veltem-Beisem. *Toer.* XVIII (1939), 558-64.

Enkele oude vormen met een etymologische verklaring.

AFD. IV. — LIMBURG en LUIK.

A. — Generalia.

61. LANGOHR, J. en WIJER, H. J. VAN DE — Plaatsnamen te Hergenraat. *V. T. V., Med.* XV (1939), 41-44 (1).

Zesde stuk van „Plaatsnamen uit het N. O. van de provincie Luik”. Zie *Bibl.* 1938, nr 51.

C. — Varia.

62. PITON, E. — Au Pays de Landen. *Arch. Liège* LXIII (1939), 5-64.

Lijsten van verkeerswegen, waterlopen, velden (voor Attenhoven op blz. 6-11, voor Waasmont op blz. 45-51) uit archiefstukken waarvan de lijst aangegeven wordt op blz. 6 en 41.

Vergelijkt voor Waasmont de voorgestelde etymologische verklaringen met de topografische gegevens van de gemeente.

Over het toponiem „les Prés amers” (mer = Germ. *meer* = lac, met dezelfde betekenis overgegaan in het Waals).

(1) Voor verdere historische bijzonderheden, kan men raadplegen :

COENEN, J. — Limburgsche Oorkonden. 4e deel.

Het 4e deel begint met nr 3001 (30 Maart 1316) en wordt in *Limburg* voortgezet.

DELMER, A. — Le canal Albert 2 vol. *Bruxelles*, 1939.

HALKIN, L. E. — L'activité historique du Limbourg. *Rev. Phil.* XVIII (1939), 328-30.

LANGOHR, J. — Het Land van Overmaas. Zijn volkstaal, zijn cultuurtalen. *K. V. A., V. en M.* 1939, 113-61.

Antwoord op de kritiek uitgebracht door F. PETRI (zie *Bibl.* 1935, nr 58) op het werk van S., *Le Nord-Est de la province de Liège* (zie *Bibl.* 1933, nr 37).

Op blz. 142-46 behandelt S. plaatsnamen als : Sippenaken, Sinnich, Stockhem, Hauset, Goé, Limburg, enz. alsmede de suffixen : *-loh*, *-sele* en *-scheid*.

— Het Land van Overmaas, Rijkslimburg en de Duitse kultuurtaal. *Ts. Taal Letteren* XXVII (1939), 351-80.

Rec. van G. SCHERDIN, *Die Verbreitung der deutschen Schriftsprache in Südlimburg.* *Berlin*, 1937.

YANS, M. — Histoire économique du duché de Limbourg sous la maison de Bourgogne. Les forêts et les mines (*Ac. Roy. Belg. mém. cour. in-8°, XXXVIII, 2.*) *Bruxelles*, 1938.

Rec. JOOSEN, H. *Rev. Phil.* XVIII (1939), 1029-32.

63. STRAETEN, C. VAN DER — Van twee verdwenen straatnamen te Hasselt. *Limb.* XX (1938/39), 173-74 (1).

Petercil-straeete ; *Augustijnenstraat*, thans Kapelstraat.

(1) Wij verwijzen ook nog naar de volgende bijdragen :

BUSSELS, M. — De burcht van Grevenbroek. *Limb.* XX (1938/39), 185-98.

De heerlijkheid Grevenbroek bevatte de huidige gemeenten Hamont, Achel en Lille.

WEERD, H. VAN DE — Uit het verleden van Hoeselt. *Limb.* XX (1938/39), 125-28 ; 165-68 ; XXI (1939/40), 49-51.

De geschiedkundige nota's worden voortgezet.

AFD. V. — OOST- en WEST-VLAANDEREN.

A. — Generalia.

64. CASSIMAN, A. — Onze streek. *O. K. Deinze* VI (1939), 7-19.

Opsomming van plaats- en gemeentenamen uit het Land van Leie en Schelde (blz. 9); *-heim* en *-zele* namen op blz. 10; namen van verkeerswegen op blz. 11-12.

65. LINDEMANS, J. — Plaatsnamen uit het Aalstersche (rente van Okegem). *V. T. V., Med.* XV (1939), 17-44.

66. LOPPENS, K. — Plaatsnamen langs de Vlaamsche Kust. *Biek.* XLV (1939), 246-50 (1).

Topografische beschrijving van : Karthuyserveduinen (met Rood huis), Broedersduin, Waetersduinen (= eigendom der familie *Vandewaeter*), Haeck, Princeveld, Hooge duinen, Spanjaarshil, Waterpanne, Doomanspanne, Zeepanne, Zandpanne, Voorpanne, Kerkepanne, Paalsteenpanne en Vosseslag.

Opmerkingen bij topografische verklaringen door A. VERWAETERMEULEN (*Biek.* 1893, Bijbl. bl. x) van de toponiemen : Hil, panne (= leegte omsloten door verschillende duinketens), Bredanes (= Braydunes : *Bray* = naam van de eigenaar), Persenhil (*perse* = signaalpaal), St.-Josephsdorp, Pekhol, Katrynhille naast Katryns gat, Schipgat, De Witte Burg en Plaatsbrug (= Witte Buik en Plaatshoever), Vloeimerk, Groendijk, Bassevelde, Kleene Blekker, Pasteurspanne (= *pasturepanne*) en Pastorpanne, 't Magerschorre en Zoute schorre.

(1) Voor West-Vlaanderen worde nog verwezen naar :

LANGHE, J. E. DE — De oorsprong der Vlaamsche kustvlakte. *Knokke*, 1939.

PARMENTIER, R. A. — Indices op de Brugsche Poorterboeken. 2 dln. *Brugge*, 1938.

Rec. LINDEMANS, J. *E. S.-Br.* XXII (1939), 95-96.

SMET, J. DE. *Biek.* XLV (1939), 140-41.

Bevatten kostbare bouwstoffen voor de studie van familie- en ook plaatsnamen : de alfabetische naamtafels van de 7 poorterboeken lopen over de jaren 1418 tot 1794.

C. — Varia.

67. DUMON, R. — Lombardsyde. *Biek.* XLV (1939), 153-58.

Over de plaatsnamen *Sandeshoved* en *Lammekinsnoc* (= hoogte bij het Lammetje ; *lam* of *lom* = luie of kronkelende waterloop).

68. SMET, J. DE — Monikerede. Een verdwenen zeestad van het Zwin. *Biek.* XLV (1939), 1-8.

Oude vormen zijn : *Munekerede* (1226), *Munckenerod* (1230), *Muenckereede* (1594).

Lijst van straatnamen en andere toponiemen, alsmede een plan van Monikerede en van het Zwin in de XVIIIe eeuw.

69. V(AENE), A. — Een verduisterd Persilstraatje. *Biek.* XLV (1939), 31.

a^o 1389, *Pedersilstrate* (Kortrijk). Dezelfde straatnaam komt voor te Brugge, Ardoonie, Damme, Leuven, enz.

De „*Pedersilstrate*” werd officieel de „*Persijn straat*”, naar Jan Persijn, bouwmeester 1607-1611.

70. WILDE, J. DE — Enkele beschouwingen over het „Hof te Voorhout” (Kemzeke). *O. K. Waas* LI (1939), 115-32 (1).

(1) Ook de volgende bijdragen zullen met vrucht geraadpleegd worden :

ALLOSSERY, P. — Ardoonie, meest onder kerkelijk oogpunt. *Em.* LXXXII (1939), 84-124.

BULCK, M. VANDEN — Sint-Gillis. *Toer.* XVIII (1939), 664-68.

St.-Gillis (Waas) heette vóór de XIIIe eeuw *Zaligem* en ontstond om de kapel van *Cusforda*, *Cosford*, *Coesford* (= Koevoorde), thans „den Kemphoek”.

DURCIN, J. - FRAEYS, J. - e. a. — Brugge, die goude wereld (Ndl. bew. TEEUWISSEN, R. W.). *Brugge*, 1939.

GROODT, R. DE — D'Hauwmeulen, de familie Snouck, het Schaliën-huis, het kasteel Gallo de Salamanca, het kasteeltje Ysebrant te Melsele. *O. K. Waas* LI (1939), 101-13.

D'Hauwmeulen, ontstaan uit de heerlijkheid *van den Hauw*, werd verbasterd tot Ouden Molen (Hoek). Verder genealogische nota's.

HALLEZ, A. J. — Bijdragen tot de geschiedenis van St.-Amands op Schelde. *St.-Amands*, 1937.

JANSENS, P. — Kantteekeningen over Bazel-Waas. *O. K. Waas* LI (1939), 5-63 ; 69-100.

Oude vormen (*villula Forolte* 1117, *Vuerhoute*, *Voerhout*, *Voorhout*) en etymologische verklaringen.

Tevens lijst van oude vormen van de „*villula Likevelde*”.

Bazel mag niet vereenzelvigd worden met *Basingasele* a^o 811. Lijst van oude vormen. Verder talrijke toponiemen uit De Polder en Bazel-broek.

PLANCQUAERT, J. — Vlaanderen's verleden spreekt. I. Een harer oudste heerlijkheden Peteghem (Audenaarde). *Oudenaarde*, z. j.

SMET, A. DE — Histoire du Zwin. *Bruxelles*, 1939.

VERMEULEN, J. — Kerkpatronen en bedevaartplaatsen in Vlaanderen. *Ovla. Za.* XIV (1939), 193-225.

Voortzetting van de bijdrage, verschenen *ibid.* XII (1937), 111-17.

VERRIEST, L. — Le „Veil Rentier” d'Audenaarde (XIIIe siècle). *Cercle Arch. Ath Ann.* XXV (1939), 5-13.

Bespreekt de (mislukte) pogingen tot integrale uitgave van het bekende polypticon, waarin het grondbezit, de rechten en de inkomsten van Jan van Oudenaarde (juister van Pamele) te Aat, Vloesberg en Lessen worden beschreven.

Tevens kritiek op GASPARD-LYNA, *Les principaux manuscrits à peintures de la Bibliothèque royale de Belgique*. *Paris* 1937, 2 vol. betreffende de inspiratie van de miniaturen. Volgens S. zijn deze onmiddellijk geïnspireerd door de toponiemen in de tekst, zoals *Trente Epis*, *Pierroit*, *Aulnoit*, *Stocoit*, enz.

WATERSCHOOT, M. A. — De Vlaamsche kustvlakte... Zie *Bibl.* 1939, blz. 474.

Rec. HACQUAERT, A. - DEPT, G. *Wet. in Vla.* IV (1938/39), 94-95.

AFD. VII. — HISTORISCHE en GEOGRAFISCHE
HULPMIDDELEN.

71. BLANCHET, A. — Forma orbis romani. Carte archéologique de la Gaule romaine. *Paris*, 1939 e. v.

Rec. GRENIER, A. *Rev. ét. anc.* XXXXI (1939), 377-78.

De „Forma Belgica” wordt bezorgd door A. DE LOÉ, zowel de kaart als het repertorium. Als grondslag dient, ongelukkig, de kaart verschenen bij de studie van DES MAREZ, *Le problème de la colonisation franque...* Zie *Bibliographie*, nr 37.

Met de methodische inventoriëring van de archeologische ontdekkingen in België kan een begin gemaakt worden aan de hand van de weinig-critische catalogi van A. DE LOÉ, *Belgique ancienne. Catalogue descriptif et raisonné.* III. La période romaine. IV. La période franque. *Bruzelles*, 1937/39. — Zie ook J. MAERTENS DE NOORDHOUT, *Catalogue du musée des antiquités de l'Université de Gand. Mont-St-Amand*, 1938 en E. DE MUNCK, *Notes rectificatives et additionnelles relatives aux époques pré-historique et protohistorique en Belgique. Charleroi*, 1938.

72. HENZE, H. — Zur kartographischen Darstellung der Westgrenze des deutschen Reiches in karolingischer Zeit. Eine methodologische Untersuchung der bis zum Jahre 1920 erschienenen Arbeiten. *Rhein. Viert.* IX (1939), 207-54.

73. HUPPERTZ, B. — Räume und Schichten bäuerlicher Kulturformen in Deutschland. *Bonn*, 1939.

Vgl. DRAYE, H. — Landelijke cultuurvormen en kolonisatie-geschiedenis. *V. T. V., Med.* XV (1939), 69 vlg. (zie boven nr 4).

74. JANSSENS — La Mer du Nord dans l'antiquité. *Géo. Brux.* LXIII (1939), 377-86.

75. SMET, A. DE — Une carte très rare : la „Gallia Belgica” de Gilles Boileau de Bouillon. *Rev. Phil.* XVIII (1939), 100-07.

Kaart van 1557 ter verklaring van Caesar's de Bello Gallico.

76. SEYN, E. DE — Geschied- en aardrijkskundig woordenboek der Belgische gemeenten. I, A-K. *Brussel*, 1939.

Rec. CUSTERS, M. *Limb.* XXI (1939/40), 70-71.

Zie *Bibl.* 1938, nr 66.

Na een uitvoerige bibliographie, behandelt S. in de „Inleiding”: natuurlijke gewesten van België; voorhistorische en protohistorische tijden; historische aardrijkskunde; geschiedkundige notities over de negen Belgische provinciën; de leenroerige staten van België; wapens der oude leenroerige staten van België; Eupen, Malmedy, Sankt-Vikt; de ontwikkeling der bouwkunst in België. Het lexicon bevat talrijke toponymische gegevens.

Synthetisch werk waarin men o. m. zal aantreffen: ligging der gemeenten, beschrijving van de bodem, monumenten, genealogische nota's over de heerlijke families, bevolkingscijfers, handel en nijverheid, hoogteligging.

Voor de Vlaamse plaatsnamen werd de moderne schrijfwijze toegepast. Bij elke gemeente worden ook oude vormen aangegeven, bij gelegenheid de etymologie. Rijke illustraties naar LE ROY, SANDERUS, BLAEU, e. a.

Het 2e deel L-Z verscheen in 1940.

77. TULIPPE, O. — Une carte des communes belges. *Géo. Brux.* LXIII (1939), 41-49.

Over de „Carte de la Belgique au 320.000^e, comportant la subdivision administrative du territoire”, uitg. Mil. Cart. Inst.

De kaart wordt gereproduceerd in de tekst.

Mélanges de toponymie belge

par AUGUSTE VINCENT.

1. Les noms de lieux de Belgique transportés à l'étranger.

Le transport d'un nom de lieu à un autre lieu est un phénomène assez fréquent. Voici comment je le caractérisais en 1927, en traitant des noms transportés dans l'intérieur de la Belgique (1) :

« Il arrive parfois que l'on emploie un nom propre de lieu, sous sa forme originale ou sous sa forme légèrement modifiée, pour désigner un nouveau lieu. Ce transport de nom peut être nettement intentionnel (*Haelen, Loncin, Merckem*) (2) ; il peut être causé par un déplacement matériel d'un monastère, par exemple, précédé d'une extension du nom primitif (*Aywières, Villers*) ; dans le cas de transport par possession seigneuriale, le phénomène semble dans notre pays avoir été graduel, et il se double du passage préalable d'un nom de lieu à un monastère (*Baudeloo, Hastière, Middelbourg*), ou à un seigneur, une famille (*Bierbais, La Hamaide, Mellaerde, Pervyse, Renarstein*). »

Aujourd'hui, ce sont les noms transportés de Belgique

(1) *Les noms de lieux de la Belgique*. Bruxelles, 1927, p. 7-8 : « Noms transportés ».

(2) Les exemples en italique sont expliqués dans la liste qui est donnée aux p. 8-9 du volume cité.

à l'étranger qui retiendront notre attention. On les trouve dans les régions où les Belges se sont installés ; ou bien ils ont été donnés à une contrée dont l'aspect général peut rappeler une de nos provinces (*Flandre*) ; des noms de villes belges, comme *Bruges*, *Tournai*, ont été choisis pour des « villes neuves » du Midi de la France à cause de la notoriété que leur procurait leur commerce extérieur (spécialement celui des draps, sans doute) ; quelques noms (*Fleurus*, *Jemmapes*, *Waterloo*) évoquent une victoire remportée par des étrangers sur notre sol ; reste enfin un inévitable déchet de noms dont nous ne sommes pas à même d'expliquer le transport et ses modalités (*Brabant* à l'île Maurice).

Nous passerons les noms en revue par pays, en commençant par nos voisins : Hollande, France et Algérie, Allemagne, Angleterre, îles Açores, île Tristan da Cunha, Haïti, États-Unis, Canada, Congo, île Maurice et Ceylan.

Hollande. — K. DE FLOU s'est occupé (1) des noms belges transportés en partant de cette observation, que beaucoup de noms jurent avec leur milieu géographique ou linguistique. Il cite trois noms belges transportés à l'étranger : *Coolscamp*, *Assebroucke* et *Rousselare*, près d'Aardenburg, en Zélande. Le transport des deux premiers serait dû aux seigneurs de Claerhout, sous Pitthem (Fl. oc., canton Thielt), qui furent aussi, à une certaine époque, seigneurs de la cour d'*Assebrouck* (Fl. oc., c. Bruges), et du village de *Coolscamp* (Fl. oc., c. Ardoye). Ayant acheté des fermes à Aardenburg, ils se sont plus à les dénommer d'après deux de leurs seigneuries. Les deux noms zélandais ont du reste disparu aujourd'hui. Quant à *Rousselare*, aussi appelé *Nieuw-Rousselare*, et qui subsiste encore dans

(1) *De migratie der plaatsnamen*, dans *Verslagen en Mededeelingen der K. Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde*, 1925, p. 138-148.

Rousselaerwech et *Rousselaer-Polder*, DE FLOU nous assure qu'il provient d'un seigneur de *Roulers* (Fl. oc.) privé de son fief, et qui attacha son titre à une localité nouvelle (v. ci-dessous).

Des noms de lieux belges transportés en Hollande ont encore fait l'objet d'une étude d'E. VLIETINCK (1). Ce sont : *Slype* (Fl. oc. ; cité en 840) ; près d'Aardenburg (Zélande), 1243 Slippendam. — *Nieuport* (Fl. oc. ; 1163), et *Nieu-poort* (Holl. ; 1283) ; jadis ville, aujourd'hui village. — *Coxyde* (Fl. oc. ; 1270), et *Coxyde* (Zél. ; 1263 ; la localité belge doit, selon VLIETINCK, être beaucoup plus ancienne). — *Roulers* (Fl. oc.), fl. *Rousselare* (822) ; localité homonyme près d'Aardenburg (Zél. ; 1218), 1347 Rollario... que novum Rollarium appellatur ; cette localité a disparu. D'autres villages zélandais portent le même nom que des villages flamands, mais ne figurent malheureusement que dans des documents assez rares : *Breedene* ; *Ramscapelle* (1138) ; *Oostende*. On en est réduit pour tous ces noms, dit VLIETINCK, à des conjectures ; certains peuvent très bien après tout ne pas avoir été empruntés à la Flandre, mais avoir été créés sur place. L'hypothèse qui paraît la plus séduisante à VLIETINCK est que dans l'ensemble, ces noms seraient dus à des Flamands réfugiés en Zélande lors des troubles du XIe siècle.

France. — Nous n'avons rien relevé dans les régions voisines de notre pays. Dans la commune de Hettange-Grande (Moselle), M. DE BOUTELLER signale, en 1874 (2), une ferme appelée Chambéry ou *Gand* (1817 Chamborn, Schombourg, 1844 Gand, 1860 Chambourg ou cense de Gand) (3). Dans le sud-ouest, nous rencontrons deux fois

(1) *Uitwijking van plaatsnamen in middeleeuwsch Vlaanderen*, dans *Biekorf*, XL, 1934, p. 233-240.

(2) *Dictionnaire topographique de l'ancien département de la Moselle*. Paris, 1874.

(3) La transformation de *Chambourg* en *Chambéry*, sans doute